

ZİHİN ENGELLİLER ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMINDAKİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞUNA İLİŞKİN DENEYİM VE ALGILARI

Yeşim GÜLEÇ-ASLAN

Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Sakarya, Türkiye

İlk Kayıt Tarihi: 11.10.2013

Yayına Kabul Tarihi: 10.06.2014

Özet

Bu araştırmada, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) tanılı öğrencilerin eğitim gördüğü bir okulda öğretmenlik uygulaması derslerine devam eden öğretmen adaylarının deneyim ve algıları incelenmiştir. Fenomenolojik desenle yürütülen çalışmanın katılımcıları, Özel Eğitim Bölümü Zihin Engelliler Öğretmenliği Programı'nın son sınıfında okuyan öğretmen adaylarıdır. Yarı-yapılandırılmış görüşmeler ve mecazlar (metafor) ile toplanan veriler, tümevarım analiziyle analiz edilmiştir. Bulgular; OSB alanında çalışmanın güçlükleri, olumlu yanları, OSB alanında mesleki kariyer; OSB'ye ilişkin mecazlar; OSB alanında çalışmaya ilişkin mecazlar; OSB alanına ilişkin öneriler temaları doğrultusunda sunulmuştur. Bulgular alanyazın çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Otizm Spektrum Bozukluğu, Nitel Araştırma, Öğretmen Adayları, Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının Deneyimleri

PRESERVICE MENTAL RETARDATION EDUCATION TEACHERS' PERCEPTIONS TOWARD AUTISM SPECTRUM DISORDERS FIELD

Abstract

This study examined the experiences and perceptions of the preservice teachers of students with mental retardation doing internship at a school where students with Autism Spectrum Disorders (ASD) received education. Phenomenological design was used, and Teacher Training Program in Mental Retardation Special Education Department intern students participated in the study. Data, interviews, and metaphors were collected and analyzed through inductive technique. Research findings were presented based on the following themes: The difficulties of working in the field of ASD; the positive aspects of working in this field; vocational career in this field; metaphors related to ASD; metaphors related to working in this field; suggestions concerning the field of ASD. The findings were discussed within the framework of the literature.

Keywords: Autism Spectrum Disorders, Preservice Teachers, Preservice Special Education Teachers' Experience, Qualitative Research

1. Giriş

Özel eğitim öğretmenleri, özel gereksinimli bireylerin yaşamlarında önemli role sahiptirler. Bu bireyler, öğretmenler tarafından erken dönemlerde sunulan eğitimlerle akranlarına benzer gelişimsel düzeye ulaşabilmektedirler (Brownell, Sindelar, Theresa Kiely ve Danielson, 2010; Lovaas, 2003). Ancak, bu bireylerin pek çoğunda kendine ve/veya etrafında zarar verme, yönergelere uymama, ders çalışmayı reddetme gibi davranış sorunları ve dikkatsizlik, öğrenilen bilgilerin genellemesini ve kalıcılığını sağlamada güçlük gibi öğrenme sorunları görülmektedir (Cavkaytar, 2008; Ergenekon, 2005; Hendricks, 2011). Öğretmenler sürekli olarak yaşanan sorunlara çözümler üretmek ve öğrenci ile ailesine özgü planlar yapmak durumundadırlar. Bunların dışında, aynı anda pek çok farklı alanda [Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP), değerlendirme, davranış sorunları vb.]] rol almak durumunda kalmakta ve bu alanlarda yeterli olmaları beklenmektedir. Bu doğrultuda, mesleki sorumlulukları da artmaktadır (Başaran, 2001; Billingsley, 2004; Ergenekon, 2005; Major, 2012; Mehrenberg, 2013; Özyürek, 2008; Zarafshan, Ahmadi ve Arsalani, 2013). Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin sundukları eğitimin sonuçlarını görmek için uzun süre beklemeleri ve küçük adımlarla ilerlemeyi öğrenmeleri de gerekmektedir. Bu durum, bu alanda çalışan öğretmenlerin daha sabırlı, özverili ve sakin olabilmelerini gerektirmektedir (Başaran, 2001; Girgin ve Baysal, 2005; Major, 2012; Şahin ve Şahin, 2012). Dolayısıyla, özel eğitim alanında öğretmenlik yapmak, diğer öğretmenlik branşlarına göre mesleki olarak daha zor ve yorucu bir süreç olabilmektedir. Bu alanda çalışan öğretmenler mesleki olarak tükenmişlik ve iş doyumunda azalma gibi sorunları yaşayabilmektedir (Billingsley, 2004, Girgin ve Baysal, 2005). Ayrıca, kariyer planlarına başka alan ve/veya meslekte devam etme kararı alabilmektedirler (Billingsley, 2004; Boyer ve Lee, 2001; Kaff, 2004). Özel eğitim alanındaki karmaşık bir yetersizlik kategorisi olan OSB alanında çalışan öğretmenler için mesleki güçlükler ve sorunlar daha da artabilmektedir (Kodal, 2006; Scheuermann, Webber, Boutot ve Goodwin, 2003). Sosyal ve iletişim becerilerinde önemli güçlükleri (dil gelişimde ve sosyal etkileşim kurmada sorunlar vb.) ve davranış sorunları olan bu kategorideki bireylerde sıklıkla epilepsi gibi çeşitli nörolojik sorunların varlığı da söz konusudur (American Psychiatric Association, 2013; Chowdhury, 2009; Kırcaali-İftar ve Tekin-İftar, 2012; Lovaas, 2003). OSB'li bireylere sunulan eğitim programları, bu alana özgü nitelikler (alternatif iletişim yöntemlerinin kullanımı, OSB'ye özgü müfredat vb.) taşıması bağlamında diğer yetersizlik kategorilerindeki bireylere sunulan programlardan farklılaşmaktadır (Lovaas, 2003; Scheuermann ve diğ., 2003). Dolayısıyla, bu bireylere eğitim sunmak; bir başka deyişle, bu alanda öğretmenlik yapmak OSB odaklı eğitimlerle kazanılabilecek OSB'ye özgü mesleki yeterlikleri gerektirmektedir. Bu yeterliklerin belli başlıları; OSB hakkında kuramsal bilgiye sahip olma, uygulamalı davranış analizi gibi bilimsel dayanaklı öğretim yöntemlerini uygulayabilme, OSB'li bireyleri ve bu bireylere yönelik eğitim programlarını değerlendirebilme, OSB'ye özgü temel yetersizlik alanlarını (örneğin, sosyal beceriler) kapsayıcı OSB'ye özgü bir müfredat kullanabilme, davranış ve öğrenme problemlerinin çözümüne yönelik yöntemleri

uygulayabilme ve alternatif iletişim sistemlerini kullanabilme olarak sıralanmaktadır (Eikeseth, 2010; Kırcaali-İftar ve Tekin-İftar, 2012; Klintwall ve Eikeseth, 2012; Scheuermann ve diğ., 2003; Simpson, 2004). Oysa, OSB alanında çalışan öğretmenlerin, farklı eğitim geçmişleri (zihinsel engelliler öğretmenliği programından mezun olanlar, farklı bir branş öğretmeni olup, sadece özel eğitim sertifikası olanlar vb.) olduğu görülmektedir (Boyer ve Lee, 2004; Kodal, 2006; Scheuermann ve diğ., 2003; Simpson, 2004). Bu öğretmenler, OSB hakkında yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıklarından dolayı, bu alanda çalışırken zorlanabilmekteydiler. Özellikle, davranış yönetimi, yeni davranışların kazandırılmasında bilimsel dayanaklı uygulamaları kullanma, sosyal ve iletişim güçlükleriyle baş etme ve OSB'ye özgü müfredat konularında mesleki güçlükler yaşayabilmekteydiler (Al-Shammari, 2006; Boyer ve Lee, 2001; Ergül, Baydık ve Demir, 2013; Helps, Newsom-Davis ve Callias, 1999; Kodal, 2006; Lerman, Vorndran, Addison ve Kuhn, 2004; Scheuermann ve diğ., 2003; Simpson, 2004). Bu durum, bu öğretmenlerin mezun oldukları programların ve/veya katıldıkları sertifika programlarının OSB'ye özgü olmaması ve aldıkları eğitimlerde de, OSB'ye ilişkin sınırlı dersin yer almasıyla doğrudan ilişkilidir. Ayrıca, genellikle programlarda varolan dersler, "OSB'li bireylerin özellikleri, bu bireylere yönelik eğitsel yöntemlerinin özellikleri" gibi kuramsal bilgileri içerdiğinden, öğretmenler öğrendikleri bilgileri uygulamada yetersiz kalabilmektedirler (Ergül ve diğ., 2013; Hendricks, 2011; Kodal, 2006; Scheuermann ve diğ., 2003; Simpson, 2004). Sonuç olarak, bu alanda çalışan öğretmenler, OSB hakkında yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıklarında, pek çok mesleki sorun yaşayabilmektedirler. Bu bağlamda, zihin engelliler öğretmenliği programlarında ve/veya sertifika programlarında OSB ile ilişkili derslerin nitelik ve niceliklerinde yeniden düzenlemelerin yapılması ve uygulamaya yönelik derslere ağırlık verilmesi, öğretmenlerin mesleki niteliklerinin artmasını (Barnhill, Polloway ve Sumutka, 2011; Ergül ve diğ., 2013; Kodal, 2006; Scheuermann ve diğ., 2003) ve mesleklerini daha rahat bir biçimde yerine getirmelerini sağlayabilir. Ayrıca, OSB alanına öğretmen yetiştirmeye dönük programlar (OSB alanında lisans, lisansüstü ve sertifika programları, yaz okulları, uzaktan eğitim programları vb.) açılması yönündeki girişimler, öğretmenlerin yaşadıkları güçlüklerin azalmasında önemli rol oynayabilecektir (Boyer ve Lee, 200; Constable, Grossi, Moniz ve Ryan, 2013; Lerman ve diğ., 2004; Kaff, 2004; Kodal, 2006; Scheuermann ve diğ., 2003).

Özellikle son yıllarda Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde OSB'li çocuklarla çalışan öğretmenlerin niteliklerini arttırmaya yönelik çeşitli programların açıldığı görülmektedir. Örneğin ABD'nin bazı eyaletlerinde (örneğin, Delaware, Texas, New York, Michigan, Nevada, West Virginia, Florida) sadece OSB alanına yönelik sertifika programlarının, üniversitelerce düzenlenen yaz okullarının, uzaktan eğitim programlarının (örneğin, State University of New York, Southwest Texas State University) açıldığı görülmektedir (Barnhill ve diğ., 2011; Ludlow, Keramidas ve Landers, 2007; Marder ve deBettencourt, 2012; Scheuermann ve diğ., 2003). Ayrıca, OSB'ye özgü yükseköğretim programları da bulunmaktadır. ABD'de Missouri Üniversitesi'ndeki (University of Missouri, 2014) ve Slippery Rock Üniversitesi'ndeki (Slippery Rock

University, 2014) OSB alanında lisans ve lisansüstü programları ile Türkiye’de Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne bağlı olarak açılan Otizmde Uygulamalı Davranış Analizi Tezli Yüksek Lisans Programı (A. Ü. Uygulamalı Davranış Analizi Anabilim Dalı, 2014) açılan bu programlara birkaç örnektir.

Çalıştıkları alana ilişkin yeterli mesleki bilgi ve becerisi olmayan öğretmenlerin mesleki motivasyonları azalmaktadır ve OSB ya da diğer yetersizlik alanlarında çalışmak istememektedirler (Boyer ve Lee, 2001; Scheuermann ve diğ., 2003). Bu bağlamda, OSB alanında çalışan zihin engelliler öğretmenleri ile OSB’li öğrencilerin eğitim gördüğü okullarda öğretmenlik uygulaması derslerine devam eden Z.E.Ö. Programı’ndaki öğretmen adaylarının, bu alanda çalışmaya ilişkin yaşantılarının incelenmesi ve varsa yaşanan sorunların belirlenmesi özel eğitim öğretmeni yetiştirme programlarında gerekli değişikliklerin ve uyarlamaların yapılmasına zemin hazırlayabilir. Alanyazında, OSB alanında çalışan ya da çalışacak öğretmen adaylarının yaşadıkları deneyimlerin ve sorunların belirlenmesi ve eğitimlerle desteklenmeleri, etkili öğretim ve OSB alanındaki nitelikli öğretmen ihtiyacının karşılanması bağlamında önemle vurgulanmaktadır (Al-Shammari, 2006; Hendricks, 2011). Bu konuya ilişkin olarak alanyazında çeşitli çalışmalar göze çarpmaktadır.

Helps ve diğerleri (1999) OSB alanında çalışan uzmanların (öğretmen, ruh sağlığı uzmanı ve yardımcı eğitimci) OSB hakkındaki bilgi ve ihtiyaçlarını incelemiştir. Araştırmacılar, katılımcıların OSB alanındaki bilgi düzeyini ölçmek amacıyla bir anket hazırlamışlardır. Uygulanan anket sonuçlarına göre, uzmanların davranış ve öğretim yöntemleri hakkında uygulamaya dayalı desteğe ihtiyaçları olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, bulgular katılımcıların OSB’li bireylerle çalışırken, bu bireylerde görülen temel güçlüklerle (sosyal ve iletişim becerilerinde yetersizlikler, saldırgan davranışlar) başa çıkmada yetersiz olduklarını, dolayısıyla özellikle bu konularda bilgi ve becerilerini arttıracak eğitimlere ihtiyaçları bulunduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, özellikle eğitim alanında çalışan uzmanlara yönelik eğitimlerin düzenlenmesi, eğitimlerin niteliğinin artması bağlamında gerekmektedir.

OSB tanılı altı öğrencinin olduğu bir özel eğitim sınıfında öğretmenin yaşadığı sorunların bildirildiği bir vaka sunumunda, öğretmenin BEP hazırlama ve uygulama, aile işbirliği, özellikle OSB’nin karmaşık yapısı ile ilgili bilgi ve beceri eksikliğinden dolayı davranış sorunlarının yönetiminde ve öğretim sunmada sorunlar yaşadığı görülmektedir (Boyer ve Lee, 2001).

Al-Shammari (2006) OSB’li öğrencilerin olduğu bir özel eğitim okulunda çalışan iki öğretmenin, bu öğrencilere yönelik tutumlarının incelendiği bir nitel araştırma yürütmüştür. Bu doğrultuda, öğretmenlerin OSB tanılı öğrencilerle çalışmaya ilişkin görüşleri, çeşitli konuları kapsayan (bu öğrencilerle çalışırken kullandıkları teknikler, yaşadıkları güçlükler, öğrencilere yönelik duyguları vb.) sekiz soruluk bir görüşmeyle toplanmıştır. Öğretmenler; (a) bu öğrencilerle çalışmanın çok fazla zaman ve çaba gerektirdiğini, (b) öğrencilerin problem davranışlarının, dikkat sorunlarının ve

motivasyon eksikliklerinin mesleğin güç yanları olduğunu, (c) işlerinin zor olmasına rağmen OSB’li çocuklarla çalışmayı sevdiğini ve bu çocukların davranışlarındaki farklılıkların işlerini ilginç hale getirdiğini, (d) aileyle işbirliğinin öğrenci başarısındaki önemli rolünden dolayı, aileler için eğitimlerin düzenlenmesi gerektiğini, (e) OSB’li öğrencilerin derslerde sıkılmamaları, dikkatlerini toplayabilmeleri ve yetersizlikleri olan pek çok alanda geliştirebilmeleri için öğretim sürecinde çeşitli teknikler kullandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, öğretmenler OSB’li öğrencilerin özellikleri ve onlara nasıl eğitim sunacakları hakkında yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıklarını; dolayısıyla, lisans programlarında bu alana yönelik derslere yer verilmesini ve hizmet-içi eğitimlerin düzenlenmesini bildirmişlerdir.

Lian, Ho, Choo, Chan, Yeo ve Ho (2008) tarafından gerçekleştirilen nicel araştırmada, okul-öncesi öğretmenlerinin OSB dâhil çeşitli gelişimsel yetersizlik tanısı olan çocuklarla çalışmaya yönelik yeterliklerinin, tutumlarının ve ihtiyaçlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik maddeleri içeren bir anket uygulanmış ve sonuçlar istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Katılımcıların (n=503) çoğu (n=498) örgün eğitim kapsamında erken çocukluk eğitimi alanında yükseköğretimini tamamlamışlardır. Özel eğitim alanında yükseköğretim gören katılımcı bulunmamakla birlikte, özel eğitim alanında çeşitli eğitimlere katılmış olan ve bu alanda çalışma deneyimi olan katılımcılar da mevcuttur. Bulgular, öğretmenlerin özel gereksinimli çocuklar için kaynaştırma ve sınıf-içi destek uygulamalarına karşı destekleyici bir tutuma sahip olduklarını; ancak, sınıflarında bu çocuklarla çalışma konusunda kendilerini yetersiz gördüklerini göstermektedir. Ayrıca, araştırma sonuçları öğretmenlerin özel eğitim alanında eğitim alıp mesleki yeterlikleri arttığında sınıflarında bu çocuklara yönelik uygun eğitsel uygulamalar yapmayı istediklerini ortaya koymaktadır.

Diğer bir araştırmada, ailelerin ve uzmanların OSB ve OSB’li çocukla yaşam deneyimleri hakkındaki görüşleri incelenmiştir. Bu doğrultuda ailelere ve uzmanlara (öğretmen, dil ve konuşma terapisti vb.) uygulanan anket sonuçlarına göre, OSB’li çocukların sosyal ve iletişim yetersizlikleri, davranış problemleri ve özbakım alanlarındaki sorunları en fazla güçlük yaşanan alanlar olarak belirtilmiştir. Uzmanlar ve aileler, çocukların eğitimi için ailelerin maddi desteğe, hizmetlere ve aile eğitimlerine ihtiyaçları olduğunu ifade etmişlerdir (Dillenburger, Keenan, Doherty, Byrne ve Gallagher, 2010).

Hendricks (2011) tarafından yürütülen araştırmada OSB alanında çalışan ve farklı eğitim geçmişine sahip 498 özel eğitim öğretmenin eğitim uygulamalarına ilişkin kendilerini değerlendirmeleri sağlanmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenler duyu-motor gelişimi, bilimsel dayanaklı uygulamalar, iletişim ve sosyal beceri alanlarının en az bilgi ve beceriye sahip oldukları alanlar olduğunu belirtmişlerdir. Sonuçlar, katılımcıların bu alanlarda eğitimlere ihtiyaçları olduğu göstermektedir.

Syriopoulou-Delli, Cassimos, Tripsianis ve Polychronopoulou (2012), OSB alanında çalışan öğretmenlerin OSB’li çocuklarla çalışmaya ilişkin deneyimlerini ve

algılarını incelemişlerdir. Anket sonuçları öğretmenlerin OSB'yi en güç ve ciddi kategori olarak algıladıklarını göstermektedir. Bulgular, öğretmenlerin OSB hakkında yeterli bilgiye ve beceriye sahip olmalarının ve önceki OSB deneyimlerinin, bu çocuklarla etkili biçimde çalışmalarını sağlayarak, olumlu çıktılar getirdiğini göstermektedir. Etkili eğitimler için anahtar faktörler olarak öğretmenlerin mesleki yeterliklerinin artmasının ve olumlu deneyimler yaşamalarının OSB alanına öğretmen yetiştirmede önemli olduğu vurgulanmıştır.

Türkiye'de ise, Ergenekon (2005) tarafından yürütülen nitel araştırma Z.E.Ö. Programı'ndan mezun olan ve meslekte ilk yılını çalışan öğretmenlerin yaşantılarına odaklanmıştır. Katılımcıların (n=17) çoğu (n=16) zihinsel yetersizliği olan çocuklarla çalışmakta olup, bir tanesi Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi (OÇEM)'nde çalışmaktadır. Görüşme verilerinin analizi sonucunda öğretmenlerin, okul çalışanları ve ailelerle işbirliği, davranış sorunlarıyla başa çıkma, öğretimi planlama ve yürütme gibi sorunlar yaşadığı belirlenmiştir. Ayrıca, katılımcılar tarafından lisans programlarında öğretmenlik uygulaması derslerine daha ağırlık verilmesi, ders içeriklerinin yeniden düzenlenmesi ve uygulamaya daha fazla yer verilmesi önerilmiştir.

Kodal (2006) gerçekleştirdiği nitel çalışmada, OSB'li öğrencilerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin sorunlarını incelemiştir. Katılımcılar, Z.E.Ö. Programı'ndan veya diğer bölümlerden mezun olan 16 öğretmendir. Bu öğretmenlerin beşi özel eğitim alanında yüksek lisans eğitimlerini tamamlamıştır. Yüksek lisans eğitimini tamamlayanlardan bir tanesi Z.E.Ö. Programı dışındaki bir bölümden mezundur. Bulgular; öğretmenlerin davranış problemleri ve öğretim konularında sorun yaşadıklarını göstermektedir. Katılımcılar, hizmet öncesi eğitimleri boyunca OSB'li çocukların eğitimine yönelik ders almadıklarını ve OSB alanında eğitimlere ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.

Ergül ve diğerleri (2013) aralarında OSB'li çocuklarla da çalışan özel eğitim öğretmenleri, sertifikalı öğretmenler ve branş öğretmenleri ile özel eğitim alanında okuyan öğretmen adaylarının lisans programlarına ve mesleki yeterliliklerine ilişkin görüşlerini incelemişlerdir. Tarama modeliyle yürütülen araştırmanın bulguları, özel eğitim programından mezun olan öğretmenlerin lisans eğitimlerini ve kendilerini mesleki olarak daha yeterli algıladıklarını göstermiştir. Araştırma bulguları, öğretmenlerin akademik beceri öğretimi, OSB ve dil-konuşma alanlarında, öğretmen adaylarının ise bu konuların yanı sıra, davranış sorunları alanlarında kendilerini yetersiz gördüklerini ortaya koymuştur. Özel eğitim öğretmenliği lisans programlarındaki derslerde uygulamaya ağırlık verilmesi ve öğretmenlik uygulaması derslerinin sürelerinin artırılması, özellikle aile işbirliği ve davranış yönetimi konularında hizmet-içi eğitimlerin düzenlenmesi öneriler arasındadır.

OSB alanında çalışan bir öğretmenin sorunlarının ve bu sorunların çözümüne yönelik uygulamaların incelendiği bir eylem araştırmasında ise, öğretmenin öğretim sunma ve davranış yönetimi konularında sorunları olduğu ve bu konularda hizmet-içi

eğitime ihtiyacı olduğu bildirilmiştir. Öğretmenin ihtiyaçlarına uygun olarak düzenlenen eğitimin, öğretmenin mesleki yeterliğini arttırdığı araştırmanın sonuçları arasındadır (Güleç-Aslan, 2013).

OSB alanında çalışan bir öğretmenin sorunlarının ve bu sorunların çözümüne yönelik uygulamaların incelendiği bir eylem araştırmasında ise, öğretmenin öğretim sunma ve davranış yönetimi konularında sorunları olduğu ve bu konularda hizmet-içi eğitime ihtiyacı olduğu bildirilmiştir. Öğretmenin ihtiyaçlarına uygun olarak düzenlenen eğitimin, öğretmenin mesleki yeterliğini arttırdığı araştırmanın sonuçları arasındadır (Güleç-Aslan, 2013).

Alanyazında OSB alanında çalışan öğretmenlerin mesleki deneyimlerinin, algılarının ve ihtiyaçlarının incelendiği araştırmalar bulunmaktadır. Ancak, özellikle Türkiye’de araştırmalar oldukça sınırlı olup, sadece OSB alanına yoğunlaşmış olan iki araştırma bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, öğretmen adaylarının bakış açısından OSB alanının ve bu alanda çalışmaya dair yaşantıların detaylı incelendiği araştırmalar ise oldukça sınırlıdır. Oysa bu tür araştırmaların yapılması, OSB alanında çalışacak öğretmen adaylarının veya halihazırda çalışan öğretmenlerin ihtiyaçlarının ve sorunlarının belirlenerek, nitelikli öğretmen ihtiyacının karşılanması için gerekli önlemlerin alınmasına zemin hazırlayabilecektir (Al-Shammari, 2006; Berry ve diğ., 2011; Hendricks, 2011; Zarafshan ve diğ., 2013; Scheuermann ve diğ., 2003). Öğretmenlerin nitelikleri sunulan özel eğitimin çıktılarını etkilediğinden, OSB alanında çalışan nitelikli öğretmenlerin artması OSB’li öğrencilerde olumlu ve kalıcı gelişmeleri getirecektir (Dawson, 2008; Lovaas, 2003; Scheuermann ve Webber, 2002). Özellikle, nitel araştırma yöntemleriyle yürütülen araştırmalar bu tür konulara ilişkin oldukça ayrıntılı ve derinlemesine bilgiler sunarak, varolan sorunların sistematik olarak ortaya konmasını ve sorunların çözümüne yönelik önerilerin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır (Baxter ve Jack, 2008; Creswell, 2005; Yıldırım ve Şimşek, 2005). Dolayısıyla, bu araştırmada, sadece OSB’li öğrencilerin eğitim gördüğü Milli Eğitim Bakanlığı (M.E.B.)’na bağlı bir özel eğitim uygulama merkezinde (OÇEM) öğretmenlik uygulaması derslerine devam eden Özel Eğitim Bölümü Z.E.Ö. Programı dördüncü sınıftaki öğretmen adaylarının deneyim ve algılarının nitel bakış açısıyla incelenmesi amaçlanmıştır. Bu temel amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır: (a) Z.E.Ö. Programı dördüncü sınıftaki öğretmen adaylarının OSB alanındaki deneyimleri nelerdir?, (b) Z.E.Ö. Programı dördüncü sınıftaki öğretmen adaylarının OSB’ye yönelik algıları nelerdir?, (c) Z.E.Ö. Programı dördüncü sınıftaki öğretmen adaylarının OSB alanında çalışmaya yönelik algıları nelerdir? Çalışmanın ilgili kurumlara (eğitim fakülteleri, M.E.B. vb.), OSB alanına nitelikli öğretmen yetiştirme bağlamında ışık tutması öngörülmektedir. Ayrıca, çalışmanın zihin engelliler öğretmen adaylarına ve öğretmenlerine OSB alanında kariyer planı yapmayla ilgili fikir verici bir nitelik taşıyabileceği de düşünülmektedir.

2. Yöntem

Araştırma, nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan ve deneyimler, algılar olarak karşılaştığımız olguları derinlemesine bir bakış açısıyla araştırmak için sosyal bilimler ve eğitim bilimleri alanlarında sıkça kullanılan fenomenolojik (olgubilimsel) desenle yürütülmüştür. Bu desenle, “bireylerin yaşantıları” ve “yaşantıların anlamlarının” keşfedilmesi amaçlanmaktadır. Bu tür araştırmalarla, incelenen olguyu tanımaya ve anlamaya yönelik detaylı, betimleyici ve sistematik bilgiler elde edilmektedir. Ayrıca, uygulama alanına yönelik önerileri içeren sonuçlar ortaya konabilmekte, kuramsal bilgi ve uygulama arasında bir bağ kurulabilmektedir. Ayrıca, fenomenolojik desenle yürütülen araştırmalar, henüz yeterince araştırılmamış alanlara yönelik temel bilgileri ortaya çıkararak, sonraki araştırmalar için bir alt-yapı kurabilmektedir (Creswell, 2005; Smith ve Osborn, 2004; Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Katılımcılar

Katılımcılar, 2012-2013 eğitim-öğretim yılında bir devlet üniversitesinin Özel Eğitim Bölümü Z.E.Ö. Programı dördüncü sınıfında olup, sadece OSB’li çocukların eğitim gördüğü M.E.B.’na bağlı bir OÇEM’de öğretmenlik uygulaması derslerine devam eden yedi gönüllü öğrencidir. Araştırmanın yürütüldüğü şehir olan Sakarya’da bir OÇEM bulunmaktadır. Katılımcıların altısı kadın, biri erkektir. Yaş aralığı 23-29, yaş ortalaması ise 24’tür.

Katılımcıların belirlenmesi sürecinde Z.E.Ö. Programı dördüncü sınıfında olup, belirtilen okulda öğretmenlik uygulaması derslerine devam eden yedi öğretmen adayına araştırmanın amacı ve nasıl yürütüleceği hakkında bilgi verilmiştir. Bu araştırmaya katılmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Yedi öğretmen adayı da bu araştırmada yer almak istediklerini sözel olarak belirtmişlerdir. Öğretmen adayları ve araştırmacı, katılımcıların araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarını belirten ve katılımcı haklarını içeren bir sözleşmeyi imzalamışlardır. Araştırma etiği gereği katılımcılara takma adlar verilerek kimlikleri gizli tutulmuş ve gizlilik haklarına saygı gösterilmiştir (Bogdan ve Biklen, 1998; Creswell, 2005).

Araştırmanın katılımcısı olan öğretmen adayları, lisans programlarında yer alan dersler doğrultusunda, beşinci yarıyıl döneminde üç kredilik “Otizm Spektrum Bozukluğu” dersini almışlardır. Bu ders OSB ile ilgili kuramsal bilgileri (terimler, eğitsel yöntemlere ilişkin kuramsal bilgiler vb.) içermektedir. Katılımcılardan altısı ise altıncı yarıyıldaki üç kredilik “Otizm Spektrum Bozukluğunda Eğitsel Uygulamalar” dersini almışlardır. Bu ders, OSB alanına yönelik bilimsel dayanaklı uygulamalar hakkında kuramsal bilgileri içermektedir. Ayrıca, bazı yöntemler (örneğin, ayırık denemelerle öğretim) uygulama etkinliklerine (sınıf içinde rol oynama etkinlikleri, video örnekleri vb.) yer verilerek ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

Veri Toplama Araçları ve Geliştirilmesi Süreci

Araştırmanın verileri, olguları anlama ve açıklama bağlamında detaylı ve güvenilir

bilgileri sağladığından, özellikle fenomenolojik araştırmalarda kullanılması önerilen yarı-yapılandırılmış gürüşmeler ve mecazlar (metafor) ile toplanmıştır (Armstrong, Davis ve Paulson; 2011; Yıldırım ve şimşek, 2005).

Gürüşmeler: Fenomenolojik araştırmalar için temel veri toplama aracı olan gürüşmeler aracılığıyla deneyimler ve algılar hakkında derinlemesine bilgiler edinilmektedir (Smith ve Osborn, 2004; Yıldırım ve şimşek, 2005). Bu araştırmada, katılımcılarla yarı-yapılandırılmış gürüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gürüşme soruları; araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Lisans ve yüksek lisans derecelerini rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanında, doktora derecesini ise Zihin Engelliler Öğretmenliği Programı'nda yapmış olan araştırmacı, 19 yıldır eğitim alanında çalışmaktadır. OSB alanıyla ilgili doktora tezini nitel araştırma yöntemiyle yürütmüştür ve son dört yıldır bir üniversitenin Özel Eğitim Bölümü Z.E.Ö. Programı'nda öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Araştırmacı, gürüşme sorularını bu alandaki çalışma deneyimlerine dayalı olarak hazırlamıştır. Bu bağlamda, gürüşme sorularının içeriği hazırlanırken, araştırma amacı ve yöntemi doğrultusunda öğretmen adaylarının OSB alanına ilişkin deneyimlerinin ve algılarının öğrenilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, gürüşme sorularının içeriği hakkında alanyazın incelemiştir. Bu bağlamda, OSB alanında çalışmaya yönelik bilgileri içeren kaynaklar incelenmiştir (Lovaas, 2003, Scheuermann ve diğ., 2003). Ayrıca, OSB alanında çalışan öğretmenlerle gerçekleştirilen ve gürüşme ile veri toplanan araştırmalardaki sorular incelenmiştir (Al-Shammari, 2006; Kodal, 2006). Son olarak, fenomenolojik (olgubilimsel) desenle yürütölen araştırmalarda, katılımcılara sorulan soruların yapısıyla ilgili kaynaklar incelenmiştir (Smith ve Osborn, 2004; Yıldırım ve şimşek, 2005).

Gürüşme formu, iki uzmanın gürüşü alındıktan sonra, son haline getirilmiştir. Birinci uzman 20 yıldır özel eğitim alanında çalışmakta olan bir özel eğitim öğretmendir. Çalışma hayatının bir kısmını OSB'li öğrencilerin eğitim gördüğü okullarda öğretmenlik yaparak geçirmiş olup, şu anda bir üniversitenin Özel Eğitim Bölümü Z.E.Ö. Programı'nda doktora derecesine sahip öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. İkinci uzman ise bir üniversitenin Özel Eğitim Bölümü Z.E.Ö. Programı'ndan iki yıl önce mezun olmuştur. Çalışma hayatının ilk yılında bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde OSB'li öğrencilerle çalışmıştır. Aynı zamanda, lisans eğitiminde öğretmenlik uygulaması dersini, katılımcıların öğretmenlik uygulaması dersine devam ettikleri okulda almıştır. Son bir yıldır ise, bir üniversitenin Özel Eğitim Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmakta olup, bir başka üniversitenin Özel Eğitim Bölümü Z.E.Ö. Programı'nda yüksek lisans eğitimini sürdürmektedir. Bu uzmanın seçiminde, belirtilen mesleki deneyimlerinin yanısıra; katılımcılarla akran olduğundan, soruların katılımcı yaş grubu tarafından anlaşılabilirliğini daha net değerlendirebileceği düşüncesi de etkili olmuştur.

Uzmanlara, hazırlanmış olan gürüşme formu verilmiştir. Ayrıca, araştırmanın amacı hakkında yazılı ve sözlü bilgi aktarılmıştır. Uzmanlardan gürüşme soruları hakkındaki gürüş ve önerilerini (soruların araştırmanın amacına uygun olup olmadığı,

anlaşılabilirliği vb.) yazmaları istenmiştir. Birinci uzman, katılımcılardan kişisel bilgi formu doldurmaları istenmeyecekse kişisel bilgilere ilişkin detaylı sorular sorulmasını önermiştir. Katılımcılara kişisel bilgi formu verildiği için bu yönde bir değişiklik yapılmamıştır. İkinci uzman ise bazı imla hatalarını düzeltmiştir. Her iki uzman da görüşme sorularının uygun olduğunu belirtmişlerdir. Görüşme soruları şöyledir: Sizce, OSB alanında çalışmanın en zor yanları nelerdir?, Sizce, OSB alanında çalışmanın en keyifli yanları nelerdir?, OSB alanında çalışmaya devam etmeye ilişkin neler düşünüyorsunuz? (Bu alanda çalışmak isteyip istememe konusundaki düşüncelerinizi paylaşır mısınız?). Görüşme sorularının ilk ikisi temel olarak bireylerin hayatları boyunca ya da hayatlarının belirli dönemlerinde edindikleri bilgi ve tecrübeleri içeren deneyimlerini (TDK, 2014, Merriam-Webster Online Dictionary, 2014) öğrenmeye odaklıdır. Üçüncü soru ise, temel olarak bireylerin deneyimleri sonucunda edindikleri bilgileri; diğer deneyimleri, kişisel özellikleri, öğrenme özellikleri gibi birtakım etmenler bağlamında yorumlamasını içeren algılarını (Anadolu Üniversitesi, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2005) öğrenmeye dönüktür. Ancak, deneyim ve algılar birbirleriyle ilişkili kavramlar olduklarından (Anadolu Üniversitesi, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2005) sorulara verilen cevaplarda temel olarak öğrenilen kavramın dışındaki kavrama ilişkin bilgiler de yer almaktadır.

Görüşmeler Z.E.Ö. programında yüksek lisans yapan iki araştırma görevlisi tarafından gerçekleştirilmiştir. Daha önce görüşme yapma deneyimleri olan her iki araştırma görevlisine araştırmacı tarafından bir saatlik görüşme eğitimi verilmiştir. Bu eğitimde, görüşme sürecinde dikkat etmeleri gereken noktalar ve bu araştırma hakkında sözel ve yazılı bilgi (amaç, görüşme soruları, katılımcılar vb.) sunulmuştur. Ayrıca, görüşme hakkında okuyabilecekleri kaynaklar önerilmiştir.

Mecazlar (Metafor): Mecazlar (metafor), nitel araştırma yöntemleriyle gerçekleştirilen çalışmalarda olguları ve durumları betimleme, anlama ve algılama bağlamında sıkça kullanılan bir veri toplama yöntemidir. Yöntem, bireylerin olayları ve çevrelerini nasıl algıladıklarını ve yorumladıklarını benzetmeler yoluyla açıklamalarına dayalıdır. Bireylerle görüşülerek elde edilen mecazlar ve mecazlara yükledikleri anlamlar aracılığıyla, bireylerin deneyimleri ve algıları hakkında zengin ve güvenilir bilgiler elde edilmektedir (Armstrong ve diğ., 2011; Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu çalışmada da öğretmen adaylarının deneyimlerinin ve algılarının araştırılması amaçlandığından, mecazlar kullanılmıştır. Araştırmada şu sorularla mecaz verisi toplanmıştır: “OSB .....’ya benziyor, çünkü .....”, “OSB alanında çalışmak .....’ya benziyor, çünkü .....”

Veri Toplama Süreci

Araştırma katılımcılarının uygun oldukları gün ve saatler belirlenerek, tüm görüşmeler Özel Eğitim Bölümü Uygulama Birimi ya da OÇEM’de gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara görüşme formunda yer alan sorular ve ardından mecaz soruları yöneltilmiştir. Görüşmeler hafta içi (Pazartesi, Salı, Çarşamba ve Perşembe), 10.00-15.00

saatleri arasında toplanmıştır. Gerçekleştirilen görüşmelerin ses kayıtları alınmıştır. En kısa görüşme 10 dakika, en uzun görüşme ise 20 dakika olup, ortalama görüşme süresi 15 dakikadır. Görüşmelerin toplam süresi ise 104 dakikadır. Verilerin dökümü sonucunda toplam 46 sayfalık veri elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Veriler, tümevarım tekniğiyle analiz edilmiştir. Ham veriler süreç içerisinde ve tüm verilerin toplanmasından sonra incelenmiştir. Elde edilen kategoriler ve kategorilerden oluşan temalar bir sistematik içinde düzenlenip, araştırma sorularını yanıtlayıcı şekilde raporlaştırılmıştır. Bu doğrultuda veriler belirtilen basamaklar izlenerek analiz edilmiştir (Bogdan ve Biklen, 1998; Yıldırım ve Şimşek, 2005): (a) Tüm ses kayıtları yedeklenmiştir ve tüm kayıtların dökümü yapılmıştır. (b) Dökümler elektronik ortama aktarılmıştır. (c) Analizin kolaylıkla yapılabilmesi için dökümlerdeki ham veriler, bağlam ve görüşme bilgilerinin yer aldığı ve sayfa kenarlarında araştırmacı yorumlarının, kategorilerin, kodların ve temaların yazılabileceği alanların bırakıldığı yeni elektronik dosyalara aktarılmıştır. (d) Bu dosyaların çıktıları alınarak okunmuştur ve ilgili alanyazın (Al-Shammari, 2006; Boyer ve Lee, 2004; Kodal, 2006; Scheuermann ve diğ., 2003) incelenerek olası kategori ve kodlar belirlenmiştir. (e) Uzman görüşleri doğrultusunda kategori ve kodlara son halleri verilmiştir. (f) Araştırmacı alanyazın (Hendricks, 2011; Kodal, 2006; Scheuermann ve diğ., 2003) ve kategorileri inceleyerek, temaları oluşturmuştur. (g) Uzman görüşleri doğrultusunda temalara son halleri verilmiştir. (h) Verilerdeki bilgiler temalara ayrılmıştır. (ı) Temalar birbirleriyle ilişkili ve anlamlı bir bütün olarak düzenlenip, raporlaştırılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalar için önerilen geçerlik ilkeleri doğrultusunda şu önlemler alınmıştır (Bogdan ve Biklen, 1998; Brantlinger, Jimenez, Klingner, Pugach ve Richardson, 2005; Yıldırım ve Şimşek, 2005): (a) Görüşme formunun hazırlanması için iki uzmanın görüşü alınmıştır. (b) Katılımcıların görüşlerini kaygılanmadan, içtenlikle ifade etmeleri için, görüşmeler araştırma dışı uzmanlarca yapılmıştır. (c) Araştırmanın yöntem bölümü yinelemeye ve anlaşılabilirliğe olanak verecek şekilde ayrıntılı olarak yazılmıştır.

Nitel araştırmalar için önerilen güvenirlik ilkeleri doğrultusunda ise araştırmanın süreci ve sonuçları hakkında katılımcıların teyidleri alınmıştır (Brantlinger ve diğ., 2005; Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu doğrultuda, veriler toplandıktan sonra araştırmacı bu verilerden edindiği bilgileri katılımcılarla sözel olarak paylaşarak, edindiği bilgilerin doğruluğu konusunda onların teyidlerini almıştır. Ayrıca, araştırmanın hem geçerlik hem güvenirlik çalışması kapsamında uzman incelemesi ve tutarlık incelemesi gerçekleştirilmiştir (Bogdan ve Biklen, 1998; Brantlinger ve diğ., 2005; Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu amaçla, alanyazın (Al-Shammari, 2006; Boyer ve Lee, 2004; Kodal, 2006; Scheuermann ve diğ., 2003) incelenerek oluşturulan kategorilerin yer aldığı tüm görüşme dökümlerini araştırmacı ve bir alan uzmanı birlikte incelenmişler-

dir. Bu uzman, bir üniversitenin Özel Eğitim Bölümü Z.E.Ö. Programı'nda öğretim görevlisi olarak çalışmakta olup, bir başka üniversitenin Z.E.Ö. Programı'ndaki doktora eğitiminin tez aşamasındadır. Uzman, nitel araştırma ve eylem araştırması ile ilgili dersler almış olup, tezini eylem araştırması ile yürütmektedir. Uzmanın, kategoriler hakkındaki geribildirimleri doğrultusunda, kategorilere son hali verilmiştir. Bu aşamanın ardından, araştırmacı alanyazını (Hendricks, 2011; Kodan, 2006; Scheuermann ve diğ., 2003) ve kategorileri inceleyerek oluşturmuş olduğu temaların, kategorilerle uygunluğunu belirlemek için iki alan uzmanının görüşüne başvurmuştur. Alan uzmanlarından biri kategorilerin uygunluğu için görüşü alınan, diğeri ise görüşme formu için uzman görüşü istenen birinci uzmandır. Temaların uygunluğu konusunda tutarlılık sağlandıktan sonra, araştırmacı temalandırdığı görüşme dökümlerinin en az %20'sinden güvenilirlik verisi toplanacak şekilde (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001) iki dökümünü, kategorilerin uygunluğu ve kategorilerin temalarla uygunluğu için görüşüne başvurduğu uzmana vermiştir. Uzmanın görüşme bölümlerine verilen temaların tutarlılığı hakkındaki görüşleri alınmıştır.

Ayrıca, güvenilirlik çalışmaları kapsamında nicel güvenilirlik analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırmalarda, verilerin en az %20'sinden güvenilirlik verisi toplanması gerekmektedir (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001). Bu bağlamda, iki görüşme için nicel güvenilirlik analizi gerçekleştirilmiştir. Bu işlem için araştırma ekibi dışındaki dışı bir uzmanın desteği istenmiştir. Bu uzman bir üniversitenin Özel Eğitim Bölümü Z.E.Ö. Programı'nda araştırma görevlisi olarak çalışmakta olup bir başka üniversitenin Özel Eğitim Bölümü Z.E.Ö. Programı'nda doktora eğitimini sürdürmektedir. Kendisi nitel araştırma ile ilgili dersler almıştır ve tezini eylem araştırması ile yürütmektedir. Verilen eğitim kapsamında, uzmana araştırma hakkında sözel bilgi sunulmuştur. Ayrıca, görüşme dökümleri ve temalar yazılı olarak verilerek, bu dökümlerdeki veri bölümlerinin yanına uygun temaları yazması gerektiği güvenilirlik kapsamına alınmayan bir başka görüşme dökümü üzerinde örneklendirilerek anlatılmıştır. Her bir görüşme için uyuma yüzdesi “Görüş Birliği/Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı X 100” formülüyle hesaplanmıştır (Tekin ve Kırcaali-İftar, 2001). Gözlemcilerarası güvenilirlik ortalaması %100'dür.

3. Bulgular

Analiz sonucunda şu altı tema elde edilmiştir: (a) OSB alanında çalışmanın güçlükleri, (b) OSB alanında çalışmanın olumlu yanları, (c) OSB alanında mesleki kariyer, (d) OSB'ye ilişkin mecazlar, (e) OSB alanında çalışmaya ilişkin mecazlar, (f) OSB alanına ilişkin öneriler. Temalarla ilgili bulgular izleyen bölümde sunulmuştur.

OSB alanında çalışmanın güçlükleri

Öğretmen adayları OSB alanında çalışmanın güçlüklerine ilişkin izleyen görüşleri bildirmişlerdir: (a) Öğrencilerdeki davranış sorunları, (b) Öğrencilerin sosyal ve iletişim sorunları, (c) Kuramsal bilgileri uygulamaya aktarma ve (d) Sunulan eğitimin

sonucunu hemen alamama.

Katılımcıların altısı, öğrencilerdeki kendine ve etrafına zarar verme, takıntılı davranışlar gibi çeşitli davranış sorunlarının ve bu sorunlarla başa çıkmanın OSB alanındaki en zor konulardan biri olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin Lale bu durumu şu ifadelerle aktarmıştır: *“Çocukların öfke nöbetleri geçirme, takıntılı davranışları olması çok fazla, ders yapmamıza engel. Bunlarla başa çıkmak gerçekten zor. En zoru davranış problemleri. Vuruyordu. Masaya vuruyordu. Çok sinirlenirse bana karşıda bir vurma eğiliminde oluyordu. İlk başta geldiğimde gerçekten bu işi hani çok zorlu olduğunu gördük. Bir hayal kırıklığı yaşamıştım. Beni OÇEM’e verin, otizmli çocuklarla çalışmak istiyorum demiştim, stajyerliğim buraya çıktı. Ama ilk geldiğimde bir bodoslama yaşadım. Ne yapacağım? Çünkü önce bir davranış problemi yenmem lazım.”* Derya ise görüşlerini *“OSB’li çocukların problem davranışlarının olması; fırlatma, atma davranışları gibi davranışlar eğitimimizi etkiliyor. O yüzden, problem davranışlar benim açımdan en zor yanları. Çünkü sizin sabrınızı da ölçüyor. Çok yıpratıcı bir meslek.”* sözleriyle belirtmiştir.

Öğretmen adaylarının yaşadıkları diğer güçlük ise OSB temel tanı ölçütlerinden olan sosyal ve iletişim alanlarındaki sorunlarla ilişkilidir. Katılımcıların beşi OSB tanımlı çocuklarda görülen sosyal ve iletişim becerilerindeki yetersizliklerin bu çocuklarla çalışmayı çok zorlaştırdığını belirtmişlerdir. OSB’li öğrencilerin çoğunun sözel ve iletişim becerilerindeki yetersizlik nedeniyle karşılıklı iletişime geçememesinin, en büyük zorluklardan biri olarak belirtildiği görülmüştür. Örneğin Lale *“Bence otizm alanında çalışmanın en zor yanlarından birisi iletişim kurmakta öğrencilerin zorlanması, sürekli ilk başlarda kendi kendine konuşuyormuş gibi hep kendi sesini duymak bir yerden sonra biraz sıkıcı gelmeye başlıyor.”* sözleriyle, Deniz ise *“... en zorlandığım alanlardan biri iletişim konusunda. Bazen hiç konuşmuyorlar, göz kontağı kuramıyorlar. Bu işimizi zorlaştırıyor. Özellikle iki şeyde iletişim ve sosyalleşme.”* ifadesiyle bu konuda ne kadar zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Göksu da öğrencilerdeki iletişim sorunlarının mesleki yaşantısında nasıl yer aldığını şöyle ifade etmiştir: *“En zor yanları çocukların durumunun ağır olması ve iletişim halinde olamamak, iletişime geçememek. ... Ben buraya ilk geldiğim gün bayağı korkmuştum çocuklardan. Okulu bırakmayı düşünmüştüm. İletişim halinde olamamak.”*

Katılımcılardan dördü kuramsal bilgileri uygulamaya aktarmada zorlandıklarını ve bunun da çalışmalarını güçleştirdiğini bildirmiştir. Öğretmen adayları özellikle OÇEM’e başladıkları ilk zamanlarda uygulama konusunda daha fazla zorlandıkları; ancak, zamanla uygulama konusunda deneyim kazanmaya başladıklarını ifade etmişlerdir. Bu güçlükleri Sena *“İlk başta bu bilgileri teorik olarak aldığımızdan dolayı uygulamaya geçtiğimizde sıkıntı çektik. Uygulamada zorluklarla karşılaştık. Çünkü teoriyi uygulamaya geçirmek zor.”* ve Yağmur *“Gittiğim zaman, o demir parmaklıklar bana hapishane gibi geldi. İlk zaman çok kötüydü. İlk deneyimim, korkuyorum çocuklardan. İlk hafta zorlandım. Yapamıyordum. Çok zorlandım, sonra alıştım.”* sözleriyle dile getirmiştir.

İki katılımcı, öğrencilerle çalışırken, eğitimin çıktılarını hemen görememeyi alanda çalışmanın güç yanlarından biri olarak belirtmiştir. Derya bu konudaki görüşünü “Çok yıpratıcı bir meslek, verdiğinizizi hemen alamıyorsunuz.” sözleriyle ifade etmiştir. Göksu ise görüşünü şöyle bildirmiştir: “Hani çok zor ona bir şeyler vermek. Kaç aydır a harfi için uğraşıyoruz. Bir şeyleri uzun zamanda vermek yıpratıyor. Galiba en zor alanı bu. Hayal kırıklığına uğruyorsun. Emeğinin sonucunu görememek o üzüyor. Belki onun verdiği hayal kırıklığı, zorluk. Yoksa çalışmanın zorluğunu pek fazla yaşamadım. Sabretmeniz gerekiyor. Sürekli aynı şeyler, bir şey üzerinde aylarca çalışabiliyorsunuz. Çok basit bir şey. Bir kalemi tutması ve sonra tamam diyorsun öğrendi. Ama sabaha buraya döndüğünde sanki hiçbir şey öğretmemişsiniz, çocuk buraya sıfır geliyor.”

OSB alanında çalışmanın olumlu yanları

Öğretmen adayları OSB alanında çalışmanın çeşitli güçlükleri olmasına rağmen, bu alanda çalışmanın bazı olumlu yanları olduğunu da belirtmişlerdir. Tüm katılımcılar, davranış problemlerinin yoğun olduğu ve hızlı kararlar almayı gerektiren bu çocuklarla çalışmanın zor olmasına rağmen, onlara bir şeyler öğretmenin, ilerlediklerini görmenin ve ailelerin sevincine tanık olmanın kendilerini çok mutlu ettiğini ve haz verdiğini aşağıdaki örnek ifadelerle belirtmişlerdir: Sena bu olumlu yanları “Çocuklara hedeflediğimiz şeyleri verdiğimiz zaman çok mutlu oluyoruz yani bize bu geliyor. Çocuktaki ilerlemeyi görmek sana keyif veriyor. Bir de ben zor çocuklarla çalışmayı daha çok seviyorum çünkü zor çocuklarla çalışmak bana daha keyifli geliyor. Hafif çocukla çalıştığınız zaman her şeyi alıyor, belli bir zamandan sonra normal bir çocuk gibi oluyor artık. Eğitim vermenin mutluluğunu çok fazla yaşayamıyoruz. Fakat zor çocukta eğitim vermenin mutluluğunu daha çok yaşıyoruz. Çünkü çocuk verdiğin şeyi belki aylar sonra alıyor, belki çok zor alıyor ama aldığını fark edebiliyorum. Bunu başarmak insana mutluluk veriyor. Her an atak halinde olmamız gerekiyor; hızlı kararlar almanız gerekiyor. Bu bana keyif veriyor.” sözleriyle dile getirmiştir. Lale bu konudaki görüşünü “Sanki bir çocuğunuz olmuştaki ona kelimeleri yavaş yavaş öğretirsiniz ya. Sanki o sizin yeni doğmuş çocuğunuzmuş, siz ona konuşmayı öğretiyormuşsunuz gibi. Bu su, işte bu ekmek. Sanki otizmli öğrenciyi ilk aldığında bir bebeği hani ilk doğuşundan itibaren yetiştiriyormuşsunuz gibi bir süreç geliyor. Bir çocuk yetiştirmek gibi. Bu da keyifli yanı.” ifadesiyle belirtirken, Pelin görüşünü “Çocuklarla yavaş yavaş iletişime geçtiğiniz zaman bu sizi çok mutlu ediyor. Bir şeyi başardın ya da o çocuğa katkı oluyor. Ailelerin sizden çok büyük ümidi var. Bu durum fazla sorumluluk yükliyor ama velilerdeki o sevinci görüyorsunuz. Annesinin teşekkürler demesi geliyor. Bir şeylere ufak bir katkımız olduğunda çok mutlu oluyoruz. Evet, ben bu çocuklar için faydalı olacağım şeklinde düşünüyorsunuz. O zaman daha keyifli oluyor.” sözleriyle, Göksu ise “En zor alanı çok uzun zamanda çocuklara bir şeyler vermek ama bir şey verdiğinde ondan aldığın mutluluk, keyif çok fazla oluyor. ... Meslek hayatımda gördüğüm deneyimlerde öyle bir mutluluk yaşamadım. Yani ne bileyim bu öğrencilerle çalışmak keyifli geliyor.” ifadesiyle belirtmiştir.

Tüm katılımcılar bu çocukların çok farklı özelliklerle dolu bir dünyaları olduğunu ve bu farklı dünyanın onları çok heyecanlandığını, ilgilerini çektiğini ve hatta bu çocuklarla çalışmanın bağımlılık yarattığını belirtmişlerdir. Öğretmen adayları OSB’li öğrencilerle çalışmanın çok eğlenceli olmasının ve monotonluktan uzak olmasının da bu alanda çalışmanın olumlu yanları olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin Sena “Çok keyifli yani bütün zorluklarına rağmen, çok eğleniyoruz, ders yapıyoruz ve çocukların masumca bakışları beni benden alıyor öyle yani. Çok mutluluk veriyor.” ifadesiyle görüşünü bildirirken, Lale görüşlerini “Keyifli yanları işte ilk önce bir kötü yargı oluşuyor kafanızda ama sonra da bağımlılık yaratıyor gibi bir şey bu çocuklar. Çok ilginizi çekiyor. Kesinlikle farklı bir dünyaları olduğuna inanıyorum ben onların. Çok değişik tepkileri var. Bazı konuda çok yetenekli olabiliyorlar, değişik el hareketleri yapıyorlar. Çok cümleye dökemiyorum ama gerçekten değişiklikler. Eğlenceli. Çünkü hani normal bir öğrenciyi alırsın bir ders çalışırsın çok monoton bir tekdüze bir şeyi vardır. Genelde aynı gider süreç ama otizmlili bir öğrencide öyle gitmiyor. ... Farklılık. Normal bir öğretmenlik gibi değil bir otizmlili öğrencinin öğretmeni olmak, gerçekten çok farklı.” sözleriyle dile getirmiştir. Derya görüşlerini “Bu çocuklarla aranızda bir bağ oluyor ve eve gittiğin zaman da oturduğunuz zaman da onları düşünüyorsunuz. Bu sizi hem duygulandırıyor hem mutlu ediyor. Sürekli yarın ne yapabilirim diye düşünüyorsunuz. Onlarla çalışmayı seviyorum.” sözleriyle, Yağmur ise “Kendi öğrencilerimle bir kere komikler seviyorum onları. Güzel zaman geçiriyorum birlikte” ifadeleriyle alanda çalışmanın yaşamlarındaki olumlu etkilerini aktarmışlardır. Bir katılımcıysa, OSB alanında çalışmanın olumlu yanını sınıf mevcutlarının azlığı olarak belirtmiştir. Yağmur bu konudaki görüşünü “Çok öğrencimiz olmuyor. Bu kolaylık. Ben lisedeyken anaokulunda staj yapmıştım, çok zorlanmıştım. Şimdi kafanız rahat, az oldukları için rahat.” sözleriyle ifade etmiştir.

OSB alanında mesleki kariyer

Öğretmen adaylarından dördü mesleki kariyerlerine OSB alanında devam etmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir. Sena bu konudaki görüşünü belirtirken, OSB konusunda yetmişmiş öğretmen ihtiyacını “Kesinlikle çok isterim çünkü otistiklerle çalışmak diğer çocuklara benzemiyor. Onların apayrı bir dünyası, apayrı bir bakış açısı var. ... Ama bunu dışarıdan bir insanın anlaması çok zor. Hele bizim bölümlerle alakası olmayan bölümlerin bu bölüme geçip ders vermesi gerçekten üzücü. O yüzden, bilen kişilerin devam etmesi gerektiğini düşünüyorum. ... Kesinlikle otistik çocuklarla çalışmayı düşünüyorum ve hiç bırakmayı düşünmüyorum.” sözleriyle vurgulamıştır. Derya ise “Ben öncelikle bu çocuklarla çalışmak istiyorum. Bu çocuklarla çalışmak çok zevkli. Zor olanı sevdiğimden olabilir. Yol kat ettiğim zaman daha mutlu olacağımı düşünüyorum. ... Bu çocuklar bana daha farklı geldi. Onlarla çalışmayı seviyorum.” cümleleriyle kariyerine OSB alanında devam etmek istediğini gerekçeleriyle ifade etmiştir. Yağmur sınıf mevcutlarının az olması nedeniyle, bu alanda çalışmaya devam etmek istediğini bildirmiştir. Göksu öğretmenlik uygulamasının başlarında, OSB alanında çalışmanın zorluklarından dolayı meslektan dahi ayrılmayı düşündüğünü; ancak, şu anda bu alanda çalışmaya devam etmek istediğini belirtmiştir. Kari-

yeriyle ilgili hemen mezun olur olmaz değil de mesleki deneyim kazandıktan sonra OSB alanına geçmeye yönelik düşüncelerini “*Şu an okul bittiğinde OÇEM yazmayı düşünüyorum tercih olarak. İlk başlarda çok zorluk çektim. Ama öncelikli tercihlerim arasında OÇEM yer alacak. Ancak, şöyle bir şüphem de var. Acaba diyorum bu çocuklar zaten ağır. Otizmlilerle çalışmak daha çok yıpratıyor insanı. Mesleğimin ilk yıllarında değil de belki ilerleyen yıllarda biraz daha piştikten sonra OÇEM’e gelebilirim ama gerçekten otistik çocuklarla çalışmak öncelikli tercihlerim arasında. Belki burada geçirdiğim zaman, belki buraya alışmış olmam. Yani özel bir nedeni yok aslında. Bir de şey, çocuklar çok dikkatimi, ilgimi çekiyorlar. Gizemli geliyor otistik çocuklar bana. Belki de o yani o gizemi keşfetmek, onlara biraz daha bir şeyler katmak, sanırım o gizem beni çekiyor.*” sözleriyle belirtmiştir. Üç katılımcı ise OSB alanında çalışıp çalışmama konusunda net bir kararları olmadığını belirtmişlerdir. Verilerde öğretmen adaylarının kararsızlıklarının nedenleri örnek ifadelerde de görüldüğü gibi, farklı alanlarda deneyim kazanma isteği ve mesleki olarak kendini yeterli görmeme olarak yer almaktadır. Ayrıca, kararsız öğretmenler, OSB alanında çalışacak öğretmenlerin bu alanda uzmanlaşmasının gerekliliğini aşağıda yer alan ifadelerle vurgulamışlardır: Lale bu konudaki görüşünü “*Burada stajyerliğimi otizmlilerle çocuklarla yaptım ama keşke kendi alanımı işte zihin engelli çocukları, downlular da görebilseydim diye onlara karşı bir merak var. Çalışma alanı olarak zihin engellilere gitsem diye düşünüyorum şu an. Onları da bir görsem ama keşke bir şansım olsa zihin engellilerle bir yıl çalıştıktan sonra tekrar otizmlilerle öğrencilerle çalışsam. İlk tercihlerimde OÇEM yer alır. Ama belki özel eğitim ilkokulları bir önceliğe geçebilir, ama yine otizme dönüşüm olabilir. Çünkü heyecanlı gerçekten, değişik.*” sözleriyle belirtmiştir. Pelin görüşünü “*Çalışmak, başta dediğim gibi otizm spektrum benim çok fazla ilgimi çekiyordu. Diğer alanlara göre biraz daha zor ve çok farklı dünyaları var. Hepsini kendi başına bir dünya. İstiyorum ama nasıl çalışmam gerektiği konusunda tedirginliklerim var.*” sözleriyle belirtirken, Deniz “*İlerisi için OÇEM benim aklımdaki okullardan biriydi. Stajımız özellikle mesela çok yorucu, çok zor geçiyor. Şu an mesela onu bir nevi iyi düşünmem lazım. Yazacaksam bile iyi düşünmem lazım. Yapabiliyorsanız yapın, ben mesela iyi yapamayacaksam benim yerime daha nitelikli arkadaş seçilmeli. Daha otizme ilgisi olan bir arkadaş gelsin. Mesela arkadaş gitse mesleki eğitim okuluna, eğer o okullarda yapamayacaksa böyle okullarda yapabiliyorsa o buraya gelsin. Mesela ben o okulda daha iyiyim, ben orada olayım yani. Şüpheliyim acaba yapabilir miyim? Şu anda tam hazır mıyım? Düşünüyorum. Otizm daha farklı bir durum, diğer engel gruplarına göre daha zor bir grup. Otizm alanındaki öğretmenin daha bilgili olması lazım. ... Şu anlık tereddütteyim diyelim.*” sözleriyle bu konudaki kararsızlığını dile getirmiştir.

OSB’ye ilişkin mecazlar

Öğretmen adayları çeşitli mecazlarla OSB’yi betimlemişlerdir. Ayrıca, katılımcılar mecazlarla yükledikleri anlamları açıklayarak, OSB hakkındaki algılarına yönelik görüşler sunmuşlardır. Mecazlar incelendiğinde, dört katılımcının OSB’yi “farklı ve gizemli bir dünya” teması çerçevesinde değerlendirdikleri göze çarpmaktadır. Bu me-

cazlar şöyledir: “Otizm farklı bir dünyaya benziyor. Çünkü o çocukların yaşadıkları, algıları çok farklı.” (Pelin), “Otizm spektrum bozukluğu kapalı kutuya benziyor. Çünkü ne zaman, hangi tepkiyle, ne şekilde karşılaşıcağınız belli değil. Mesela benim öğrencim F. durup dururken gelip bir sarılıyor bana. Ama aniden sinirleniyor, aniden saldırıyor.” (Deniz), “Otizm spektrum bozukluğu gizemli bir serüven gibi. Çünkü ne yapacaklarını kestiremiyorum.” (Yağmur), “Bu çocuklar melek gibiler. Gerçekten gizemli bir melekler. Çünkü davranışlarını neden yaptıklarını bilmiyorlar. Bazen hiç beklenmedik şeyler sergileyebiliyorlar. Neden melek? Belki insanlar farkında olarak kötü şeyleri çok yapıyorlar normal insanlar. Karşımızdaki insan ne kadar iyi tanıdığımız, samimi olduğumuz, çok sevdiğimiz biri olsa da kasıtlı olarak bizi üzebiliyor. Bu çocuklarda öyle bir şey yok, kasıtlı olarak sergilediği bir şey yok. Bu kadar saf temiz olmaları, kasıtlı olarak kimseye zarar vermek istememeleri.” (Göksu). Katılımcıların ikisi ise OSB’yi “bir canlıyı şekillendirme ve yetiştirme” teması altında şöyle ele almışlardır: “Otizm benim için küçük bir bebeğe benziyor çünkü geldiklerinde hiçbir şey bilmiyorlar, onu siz şekillendiriyorsunuz, küçük bir çocuğu annesi şekillendirip büyütüyorsa bizim çocuklarda aynı böyle, biz büyütüyoruz şekillendiriyoruz.” (Sena), “Otizm spektrum bozukluğunu Çinlilerin bambu ağacı üretmesine benzetiyorum. Çinliler bambu ağacını ekiyorlar, su, güneş enerjisi her şeyiyle ilgileniyorlar. Beş sene sonra bambu ağacı birden boy vermeye başlıyor. Bu çocuklarda öyle. Sabretmesini bilmeli. Hep deniliyor ya iğneyle kuyu kazmaya benziyor. Vazgeçmediğiniz zaman işe yarıyor.” (Derya).

Katılımcılardan Lale ise OSB’nin özelliklerine dayalı bir benzetme yapmıştır ve şu ifadeleri kullanmıştır: “Otizm takıntılı bir hayat yaşamaya benziyor. Çünkü sürekli bu çocukların uğraştıkları tekdüze bir şey var, yediği zeytinlerin sayısı dördü geçmeyecek, masanın yerini başka bir yere çekemezsin. Her şey belli, değişmez kurallar var. Bir özgürlüğü yok. Yani çocuk kafasına kurmuş. Bu böyledir, bu da böyledir, sınırlarını aşamazsın.”

OSB alanında çalışmaya ilişkin mecazları

Katılımcılar OSB alanında çalışmaya ilişkin algılarını ve deneyimlerini çeşitli mecazlar aracılığıyla anlatmışlardır. Bu mecazlar ve anlamları incelendiğinde, üç katılımcının mecazlarının “bir canlı yetiştirme, bir insanı hayata hazırlama ve bir ürün ortaya çıkarma” temalarıyla ilişkili olduğu görülmektedir. Bu mecazlar şöyledir: “OSB alanında çalışmak, çiçek yetiştirmeye benziyor. Bir tohum gibi, tohumu eklerseniz sulamazsanız büyümeyecek, çürüyecek. Bilgi vermesek çocuğun bilgileri çürüyecek, unutacak bilgileri. Desteklemek gerekiyor ve bakım.” (Sena), “Yaşam koçluğuna benziyor bence. Öğretmenmiş gibi değil, onu hayata hazırlayan, onun her zorlandığı noktada bir çare bulucu gibi, sürekli devreye giriyorsunuz. Ne istediğini çözebilmek. Nasıl kendini ifade edebileceğini öğretebilmek. Her anında desteksiz, ben bugün bunu öğrettim, benim öğrenciyle işim bitti diye bir şey yok. Bitmiyor ilişkiniz, size yayılan içinize dolan bir şey var. Her konuda yardımcısın. Bir arkadaş, bir yönlendirici, elinden tutuyorsun çocuğun.” (Lale), “Oyun hamuruyla oynamaya benze-

tiyorum. Oyun hamuruna istediğiniz şekli verebiliyorsunuz. Araba yapabiliyorsunuz, ev yapabiliyorsunuz. Kötü şeyler yapabilirsiniz, iyi şeyler yapabilirsiniz. Bu çocuklarla çalışmak da öyle, ne isterseniz yapabilirsiniz. Eğer iyi şeyler öğretmek istiyorsanız onu öğretebiliyorsunuz, kötü şeyler öğretmek istiyorsanız onu öğretebiliyorsunuz. Çocuğa yönü siz veriyorsunuz, rotayı siz belirliyorsunuz.” (Derya).

Araştırma katılımcılarından Deniz OSB alanında çalışmaya ilişkin deneyimlerini ve algılarını önce bir öykü anlatıp, daha sonra “sonucu belirsiz bir çalışma” teması altında betimlemiştir: “Bir hikâye vardı. Bir denizci, bir kişi yarışma yapıyor. On km uzunluğunda bir deniz var. Denizden karaya geçeceksin. Adam tamam diyor ama karayı görmüyor, geliyor geliyor pes diyor bırakıyor. Soruyorlar ne kadar yolmuş olsan, iki yüz metre kalmış niye bıraktın? Diyor ki ben karayı görseydim giderdim ama karayı görmüyordum. Ne zaman biteceği belli değildi. Yani evet çok kısa bir mesafe kalmıştı ama ben ne kadar kaldığımı bilmiyordum. Bu alanda benzetecek olursak, otizm spektrum bozukluğu alanında çalışmakta uzun bir yola benzetebiliriz. Otistik çocuğun mesela ihtiyaçları bitmez. Çocuk mesela teşekkür etmeyi öğrendi. Ama bir de özür dilerim demesi lazım. Uzun bir yol gerekiyor. Bunu uzun bir yola benzetebiliriz ama sonunu bilmediğimiz bir yol çünkü, yol nereye kadar gider bilemeyiz. Otistik çocuğun sürekli hayatı boyunca sürekli eğitim alması lazım.”

Katılımcılardan Pelin OSB alanında çalışmayı “yeni bir dünya” temasıyla ilişkilendirmiştir ve “Yeni dünyayı keşfetmek gibi. Çünkü çok farklı açılardan sizlere çok farklı şeyler kazandırdığını düşünüyorum. OÇEM’de olmak gerçekten bana çok farklı şeyler kazandırdı. Hayatımı değiştirdi. Hem çocukların hem ailelerin bana kattığı şey çok farklıydı.” sözleriyle betimlemiştir.

İki öğretmen adayı da OSB alanında çalışmayı bu alanda çalışmanın güçlüklerinden ve OSB’nin özelliklerinden yola çıkarak betimlemişler ve şu ifadeleri kullanmışlardır: “Otizm alanında çalışmak zor başarılmaya çalışmaya benziyor. Çünkü çocuklar zor. Normal bir insan hiçbir şey anlayamaz yani engelli falan demez ama. İçlerine girdiğinizde ama gerçekten zorluyor beni.” (Yağmur), “Otizm alanında çalışmak sabır taşına benziyor. Dediğim gibi gerçekten iyi yanları olduğu gibi kötü zor yanları var. Sabretmeniz gerekiyor. Sürekli aynı şeyler, çok basit bir şey üzerinde aylarca çalışabiliyorsunuz, sabretmek gerekiyor.” (Göksu).

OSB alanına ilişkin öneriler

Katılımcıların OSB alanında daha olumlu bir çalışma deneyimi yaşanması ve nitelikli bir eğitim sunulabilmesi bağlamında sundukları öneriler örnek ifadelerle şöyledir:

(a) Öğretmen adaylarının OSB alanında nitelikli öğretmen yetiştirmeye hizmet edecek öğretmen eğitimi ve işe uyum programları bağlamındaki önlemlere ilişkin önerileri şöyle sıralanabilir: “Özellikle lisans derslerinde dikkat eksikliği anlatılсын istiyorum. Şu ana kadar karşılaştığım bütün çocuklarda dikkat eksikliği problemi var. Dikkat eksikliğine yönelik bir ders ve konuşmaya yönelik ders konulması gerek. Ay-

rica, bizim bölümlerle alakası olmayan bölümlerin bölüme geçip, ders vermesi gerçekten üzücü. O yüzden, bilen kişiler devam etmeli.” (Sena), “Bu çocukları kim en iyi eğitim verebilecekse o tercih etmeli otizm alanını.” (Deniz), “İlk geldiğim gün çok kötü bir gündü benim için. Tamamen mesleği bırakmayı düşünmüştüm. Sonra değişti. Arkadaşlarımla, ailemle ben bu işi yapamayacağım diye konuştum. İlk günün zorlanman çok normal diye destek oldular. Staj hocamın da çok büyük faydası oldu.” (Göksu).

(b) Öğretmen adaylarının aile işbirliğine yönelik önlemlerin alınması bağlamındaki önerileri şöyle sıralanabilir: “Aileyle dayanışma çok önemli.” (Sena), “Özellikle aileler bilinçlendirilmeli, kesinlikle aileler eğitilmeli.” (Yağmur).

(c) Öğretmen adaylarının toplumsal farkındalığı artırma bağlamında önerileri şöyle sıralanabilir: “Benim eklemek istediğim çok farklı bir dünya, keşke herkes tanıyabilse onların dünyasını, keşke herkese bunları anlatıp açıklayabilsek. Bence otizm farkındalığı yaratılmalı, gerçekten farklı bir dünya, keşfedilmeliler bence.” (Lale).

(d) Öğretmen adaylarının erken eğitim bağlamında önerileri şöyle sıralanabilir: “Çocuklar erken eğitim almalı, erken eğitim önemli.” (Yağmur).

(e) Öğretmen adaylarının uzmanların kendi kişisel gelişimleri bağlamında önerileri şöyle sıralanabilir: “Normalde çok sabırsız biriyimdir, ama sabretmeye çalışıyorum, sinirlendiğim konularda kendime bir şeyler söyleyerek engellemeye çalışıyorum. Bak Göksu hadi sinirlenme, sakın ol diyerek kendimi sakinleştirmeye çalışıyorum. En zor yanlarından biri sabretmek, çünkü hemen her şey olsun isterim, yani bu kendi kişiliğimdeki huyumu değiştirmek.” (Göksu).

4. Tartışma

Bu araştırmada, Z.E.Ö. Programı’nda okuyan öğretmen adaylarının OSB alanına ilişkin deneyim ve algıları incelenmiştir. OSB alanında çalışmanın güçlükleri teması bağlamındaki bulgular, öğretmen adaylarının yaşadıkları çeşitli güçlükleri göstermiştir. Katılımcılar, öğrencilerin davranış problemleri ile sosyal ve iletişim alanındaki yetersizliklerinin alanın en güç yanları olduğunu belirtmişlerdir. Alanyazında belirtildiği üzere, sosyal ve iletişim becerilerinde önemli güçlükler ve pek çok davranış sorunu OSB’nin temel tanı ölçütlerinden olup eğitsel yönden en fazla üzerinde durulması gereken konulardır (American Psychiatric Association, 2013; Zarafshan ve diğ., 2013). Dolayısıyla, öğretmen adaylarının bu konularda güçlük yaşamaları bu durumla ilişkili olabilir. Alanyazın bilgileri de araştırmanın bulgularıyla tutarlı bir şekilde eğitimcilerin OSB’ye özgü bazı belirtilere (sosyal ve iletişim becerilerinde yetersizlikler, davranış sorunları) ilişkin güçlükler yaşadıklarını göstermektedir (Al-Shammari, 2006; Boyer ve Lee, 2001; Helps ve diğ., 1999; Kodak, 2006). Ayrıca, katılımcıların mesleki olarak deneyimsiz olmaları, ayrı bir uzmanlık alanı olan OSB alanında sınırlı ders alabildikleri Z.E.Ö. Programı’nda öğrenim görüyor olmaları da

güçlülere yol açmış olabilir. Araştırmalarda da eğitimcilerin OSB ve bu alandaki hizmetler hakkındaki bilgi ve becerilerinin yetersiz olmasının uygulamalarında sorunlara yol açtığını ve mesleki yaşantılarını güçleştirdiğini göstermektedir. Ayrıca, mesleğin başındaki öğretmenlerin deneyim eksikliği sonucunda bu sorunları daha fazla yaşayabildikleri bulgular arasındadır (Al-Shammari, 2006; Boyer ve Lee, 2001; Ergenekon, 2005; Ergül ve diğ., 2013).

Öğretmen adaylarının güçlük yaşadıkları diğer bir konu kuramsal bilgileri uygulamaya aktarmayla ilişkilidir. Öğretmen adaylarının bu konuda güçlük yaşamaları henüz mesleki deneyimlerinin olmamasıyla ilişkili olabilir. Lisans eğitimlerinin uygulama ağırlıklı değil, kuramsal bilgiye dayalı olması da bu bulguların ortaya çıkmasında etkili olmuş olabilir. Alanyazında, hizmet öncesi ve hizmet-içi eğitimlerde uygulamaya ağırlık verilmemesinin, öğretmenlerin kuramsal bilgilerini uygulamaya aktaramamasına yol açtığı, özellikle yeni öğretmenlerin bu konuda daha fazla güçlük yaşadıkları belirtilmektedir (Ergenekon, 2005; Ergül ve diğ., 2013; Kodal, 2006).

Katılımcıların öğrencilere sunulan eğitimin sonucunu hemen görememeleri diğer bir güçlüktür. Özel eğitim gerektiren tüm gruplarda olduğu gibi, OSB tanılı öğrencilerde de küçük adımlarla ilerlenebilmekte ve eğitimin sonuçlarını almak için acele etmemek gerekebilmektedir. Ayrıca, OSB alanında çalışmak, öğretmenin zamanının ve emeğinin büyük bölümünü işe ayırmasını gerektirebilmektedir. Bu durumlar, özellikle sabırsız kişilik yapısına sahip öğretmenlerde strese yol açıp, mesleği rahat yerine getirmesini güçleştirebilmektedir (Al-Shammari, 2006; Girgin ve Baysal, 2005; Major, 2012; Şahin ve Şahin, 2012).

Araştırmanın OSB alanında çalışmanın olumlu yanları ile ilgili bulgusunda; katılımcıların çeşitli olumlu yaşantıları görülmektedir. Öğretmen adayları, zorluklara rağmen, öğrencilerin ilerlediklerini görmeyen ve ailelerin sevincinin kendilerini çok mutlu ettiğini belirtmişlerdir. Alanyazında da öğretmenlerin alanın zorluğuna rağmen, mesleklerini sevdiğini görülmektedir. Ayrıca, mesleklerinin manevi olarak önemli ve hayırlı bir iş olmasından, bu çocuklara ve ailelerine yardım etmelerinden dolayı mesleki doyum yaşadıkları vurgulanmaktadır. Bunların dışında, bu araştırmanın bulgularında da görüldüğü üzere, kişisel özellikler bakımından zoru başarma, kendini yeterli görme ve kendine güvenme ve sabretme gibi özellikleri olan öğretmenlerin, bu alanda çalışmayı olumlu olarak algıladıkları alanyazında vurgulanmaktadır (Başaran, 2001; Girgin ve Baysal, 2005). Ayrıca, öğretmen adaylarının, ilgi çekici ve farklı bir takım özellikleri (görsel hafızalarının kuvvetli olması vb.) olan OSB'li bireyleri keşfetmenin ve onlarla çalışmanın, kendilerini monotonluktan uzaklaştırdığını ve bunun bu alanda çalışmanın olumlu yanı olarak algılandığı görülmektedir. Alanyazında da OSB'nin oldukça karmaşık ve tam keşfedilememiş bir yetersizlik grubu olduğu, bu gruptaki bireylerin farklı davranışlar sergilemek (ileri düzeyde matematik becerisi, nesnelere ve insanları koklama vb.) gibi şaşırtıcı özellikleri olduğu vurgulanmaktadır (American Psychiatric Association, 2013; Lovaas, 2003). Bu farklılıklar, öğretmenlerin işlerini bir keşif gibi algılayarak, mesleklerini heyecanla yapmalarına yol açı-

yor olabilir (Al-Shammari, 2006). Ayrıca, OSB'nin alt-kategoriler içermesi, pek çok alanda beceri öğretimini gerektirmesi, öğrencilerin dikkat ve motivasyonlarının çok çabuk azalması; öğretmenlerin öğretimlerinde özel bireysel düzenlemeler yapmalarını ve çeşitli yöntemleri kullanmalarını gerektirebilmektir. Bu durum, öğretmenlerin monotonluktan uzaklaşmalarını sağlıyor olabilir (Al-Shammari, 2006).

Araştırmanın OSB alanında mesleki kariyer teması altındaki bulgularına göre, öğretmen adaylarından dördü, OSB alanının zor olmasına rağmen, mesleki kariyerlerine bu alanda devam etmeyi istediklerini belirtmişlerdir. Öğretmen adayları bu düşüncelerinde, bir önceki bulguda bahsedilen OSB alanındaki olumlu yanların etkili olduğunu belirtmişlerdir. Dolayısıyla, OSB alanının olumlu yanı olarak öğretmen adaylarının sevdikleri bir alanda mesleki yaşamlarını sürdürmek istemeleri olduğu söylenebilir. Bir başka deyişle, özel eğitim alanında çalışmayı sevmek, bu alanda mesleki kariyeri planı yapmayı etkileyebilmektedir (Al-Shammari, 2006; Başaran, 2001). Ancak, öğretmen adayları bu alanda çalışmaya devam etme düşüncelerini vurgularken, bu alanda yeterli olmanın, mesleki deneyimin ve uzmanlaşmanın gereğini de ısrarla vurgulamışlardır. Alanyazında da, öğretmenlerin, özellikle mesleğe yeni başlayanların alanı sevseler de karşılaştıkları sorunların meslek yaşamlarının oldukça zor olmasına neden olduğu görülmektedir. Bu durum öğretmen adaylarının ya da mesleğe yeni başlayan öğretmenlerin, bu alanda çalışmak istememelerine ve/veya farklı mesleki kariyer planları yapmalarına yol açmaktadır. Özellikle OSB gibi zor bir alanda çalışan öğretmenlerin mesleki yeterlik ve deneyimlerinin artması, alanda kalmalarını sağlayabilmektedir (Ergenekon, 2005; Lian ve diğ., 2008). Bulgularda, üç katılımcının OSB alanında çalışmaya devam edip etmeme konusunda henüz net bir kararları olmadığı görülmektedir. Öğretmen adaylarının kararsızlıklarının nedenlerinin, mesleki olarak kendini yeterli görmeme ve OSB alanında uzman kişilerin çalışması gerektiğini düşünmeleri olduğu göze çarpmaktadır. Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda, mesleki yeterliğin öğretmenlerin çalışma alanlarını belirlemede önemli bir değişken olduğu vurgulanmıştır (Billingsley, 2004; Scheuermann ve diğ., 2003).

Araştırmanın diğer bulguları olan katılımcıların, OSB'ye ve OSB alanında çalışmaya ilişkin algı ve deneyimlerini ortaya koyan mecazların ve mecazların anlamlarının, OSB'nin ve bu alanda çalışmanın güçlüklerine ve olumlu yanlarına dayalı olduğu görülmektedir. Önceki paragraflarda vurgulandığı üzere, OSB'li bireylerin bir takım farklı özellikleri, baş edilmesi zor davranış problemleri, pek çok beceri alanında eğitim gereksinimlerinin olması ve OSB'nin tam olarak keşfedilememiş pek çok yanı olan bir yetersizlik alanı olması, OSB'ye ilişkin mecazların "farklı ve gizemli bir dünya" ve "bir canlıyı şekillendirme ve yetiştirme" temaları altında yer almasını açıklayabilir (Al-Shammari, 2006). Benzer şekilde, OSB alanında çalışmaya ilişkin mecazların "bir canlı yetiştirme, bir insanı hayata hazırlama ve bir ürün ortaya çıkarma", "sonucu belirsiz bir çalışma" ve "yeni bir dünya" temalarıyla ilişkilendirilmesi, bu bireylerin uygun bir özel eğitim sonucunda, beceri alanlarında çeşitli düzeylerde ilerleme gösterebilmelerine ve değişebilmelerine ilişkin alanyazın tarafından da des-

teklemektedir (Dawson, 2008; Eikeseth, 2010; Kırcaali-İftar ve Tekin-İftar, 2012; Lovaas, 2003).

Son tema kapsamındaki OSB alanına ilişkin önerilerle ilgili bulgularda, katılımcıların OSB'yle ilgili kendi yaşantılarından yola çıkarak, mesleğe yeni adım atan öğretmen adayları ve öğretmenlerin olumlu bir çalışma deneyimi yaşamaları ve öğretmenlerin nitelikli bir eğitim sunabilmesi bağlamında çeşitli önerileri yer almaktadır. Bu önerilerin, lisans eğitimlerine zorlandıkları konulara ilişkin yeni dersler eklenmesi ve uygulamaya ağırlık verilmesi, çeşitli eğitimlerle OSB alanı için mesleki yeterlik kazandırılması konularını içerdiği görülmektedir. Alanyazında da OSB alanında çalışan öğretmenlerin yetersiz oldukları alanlarda eğitimlerin düzenlenmesinin ve olumlu deneyimler yaşamalarının, öğretmenlere sunulan eğitimlerin niteliğinin artması bağlamında gerektiği vurgulanmıştır (Boyer ve Lee, 2001; Helps ve diğ., 1999; Kodal, 2006; Syriopoulou-Delli ve diğ., 2012). Ayrıca, alanyazında OSB'li öğrencilerle çalışan öğretmenlerin eğitim aldığı Z.E.Ö. Programı ya da sertifika programlarında öğretmenlik uygulaması derslerine daha ağırlık verilmesi ve ders içeriklerinin OSB bağlamında yeniden düzenlenmesi şeklinde öneriler yer almaktadır (Al-Shammari, 2006; Ergenekon, 2005; Kodal, 2006; Marder ve deBettencourt, 2012). Aile işbirliğinin çocukların gelişimindeki önemine ilişkin bulgu da aile-uzman işbirliğinin önemini vurgulayan ve ailelerin bilinçlendirilmesini öneren alanyazın bulgularıyla tutarlıdır (Al-Shammari, 2006; Dillenburger ve diğ., 2010; Ergenekon, 2005). Ayrıca, öğretmen adayları OSB alanındaki pek çok kaynaktan belirtildiği üzere, erken eğitime önem verilmesini önermişlerdir (Dawson, 2008; Lovaas, 2003). Ayrıca, OSB alanında, toplumsal farkındalığı arttırmak gerektiği belirtilmiştir. Alanyazında da toplumsal farkındalığı artırma çabalarının önemi vurgulanmaktadır. Bu çabaların en kapsamlılarından biri, Birleşmiş Milletler tarafından Nisan ayının "Otizm Farkındalık Ayı" olarak kabul edilerek, etkinliklerin yapılmasıdır (United Nations, 2008). Son olarak, öğretmenlerin kişisel gelişimlerine önem vermeleri önerilmiştir. Özel eğitimin her alanında olduğu gibi, OSB alanında da sabırlı olma, kendine güven gibi birtakım kişilik özelliklerine sahip olmayan öğretmenler için bu meslek yapılması oldukça güç bir hale gelmektedir. Bu bağlamda, alanda çalışan öğretmenlerin/uygulamacıların kendi kişisel gelişimlerine önem vermeleri gerekmektedir (Başaran, 2001; Şahin ve Şahin, 2012).

Sonuç olarak, Z.E.Ö. programına devam edip, OSB'li öğrencilerin bulunduğu OÇEM'de öğretmenlik uygulaması derslerine devam eden öğretmen adayları, bu alanda çalışmanın çeşitli güçlüklerini (öğrencilerin davranış sorunlarıyla baş etmede zorlanma, kuramsal bilgileri uygulamaya aktaramama vb.) deneyimlemişlerdir. Ancak, katılımcıların, zor deneyimlerin yanı sıra, olumlu ve keyifli deneyimler (öğrencilerin hedefle ulaşması vb.) yaşadıkları da görülmüştür. Ayrıca öğretmen adaylarının, edindikleri deneyimlerle ilişkili olarak OSB alanında öğretmen olarak çalışmayı zor ancak pek çok olumlu yanı olan bir meslek olarak algıladıkları ortaya konmuştur. Katılımcıların, bu alanda çalışacak olan ve halihazırda çalışan zihin

engelliler öğretmenlerinin mesleki yeterliklerinin artmasını, olumlu deneyimleri arttıracak ve mesleki kariyerlerine OSB alanında devam etmeyi sağlayacak önemli bir etmen olarak bildirdikleri de görülmüştür.

Bu araştırmanın, özellikle nitel çalışmaların sınırlı olduğu bir konu olan OSB alanında öğretmenlik uygulaması derslerine devam eden Z.E.Ö. Programı'daki öğretmen adaylarının bakışından bilgiler vermesi açısından alanyazına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bulgular ilgili kurumlara (eğitim fakülteleri, zihin engelliler öğretmenliği programları, M.E.B. vb.) nitelikli öğretmen yetiştirme doğrultusunda yol gösterebilecektir. Ayrıca, mesleki kariyerini OSB alanında yapmaya ilişkin kararlar almaları bağlamında OSB alanında çalışacak ve halihazırda çalışan öğretmenlere ışık tutarak, doğru kararlar almalarını sağlayabilecektir. Ancak, araştırmanın özellikle gözlem tekniği kullanılarak veri toplama tekniklerinde çeşitleme yapılmaması ve farklı üniversitelerdeki Z.E.Ö. programlarına devam eden öğretmen adaylarını içermemesi sınırlılıklarının olduğu unutulmamalıdır.

Bulgular doğrultusunda uygulamaya ilişkin öneriler şöyledir: (a) OSB'li öğrencilerle çalışan öğretmenlerin mezun olduğu Z.E.Ö. programlarının bulunduğu eğitim fakülteleri ile farklı bir öğretmenlik programından mezun olanların zihin engelliler öğretmeni olmaları amacıyla sertifika programları düzenleyen M.E.B., OSB alanında çalışacak ya da halihazırda çalışan öğretmenlerin niteliklerini arttırmak amacıyla düzenlemeler gerçekleştirebilirler. Bu bağlamda, bu kurumlarca sunulan hizmet öncesi ve hizmet-içi eğitim programlarında OSB ile ilgili ders sayıları artırılabilir. Ayrıca, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının OSB alanında güçlük yaşadıkları konulara ve uygulamaya yönelik derslere daha ağırlık verilebilir. (b) M.E.B. ve/veya üniversitelerin özel eğitim bölümleri OSB alanında çalışan öğretmenlere sadece OSB alanında kuramsal ve uygulamalı dersleri içeren hizmet-içi eğitim programları düzenleyebilir. M.E.B., OSB alanına öğretmen alımında ve/veya öğretmenlerin OSB alanında hizmete devam etmelerinde çeşitli ölçütler geliştirilebilir. Örneğin, bu tür programlarda başarılı olmaları şartı aranabilir, ilgili alanlarda Yüksek Lisans yapmaları teşvik edilebilir. (c) Z.E.Ö. Programı'na devam eden her öğretmen adayının OSB'li öğrencilerin eğitim gördüğü okullarda öğretmenlik uygulaması derslerini yürütmeleri sağlanabilir. (d) Özellikle, OSB alanında çalışmaya yeni başlamış öğretmenlere işe uyum programları sunulabilir. İşe uyum programları, mesleklerinin ilk yıllarını çalışan öğretmenlerin mesleki yeterliklerini geliştirme, karşılaştıkları güçlüklerle baş etmelerini sağlama, psikolojik destek sunma ve mesleğe uyum süreçlerini kolaylaştırma amaçlarını hedeflemektedir (Billinsley, Israel ve Smith, 2011; Ergenekon, 2005). Bu programlar aracılığıyla, öğretmenlerin kariyerlerine bu alanda devam etmelerini teşvik edici deneyim yaşamaları sağlanabilir. (e) Üniversitelerin Z.E.Ö. Programı'na devam eden ve OSB alanında mesleki kariyer yapmayı planlayan öğretmen adayları için bilgilendirici programlar düzenlenebilir. Bu programlarda OSB ile zihin engelliler alanında çalışmanın benzerlikleri, farklılıkları, OSB alanına özgü güçlükler, sahip olunması gereken mesleki yeterlikler gibi konularda bilgi

verilebilir. Böylece, öğretmen adayları OSB alanında çalışmaya ilişkin bilgi sahibi olarak, kariyer planlarını tekrar gözden geçirip, sağlıklı bir kariyer planı yapabilirler. İleri araştırmalara yönelik öneriler ise şöyledir: (a) Farklı üniversitelerin özel eğitim bölümlerindeki zihin engelliler öğretmen adaylarına ve OSB alanında çalışan alandışı öğretmenlerle araştırmalar yapılabilir. (b) Farklı veri toplama araçlarının (örneğin, gözlem) kullanıldığı nitel araştırmalar gerçekleştirilebilir. (c) Nicel araştırma yöntemlerine dayalı araştırmalar yürütülebilir.

5. Kaynakça

- Al-Shammari, L. (2006). Special education teachers' attitudes toward autistic students in the autism school in the state of Kuwait: A case study. *Journal of Instructional Psychology*, 33(3), 170-178.
- Anadolu Üniversitesi (2014). Ünite 4: Algılama. <http://w2.anadolu.edu.tr/aos/kitap/EHSM/1024/unte04.pdf> 2014, Nisan 22).
- A.Ü. Uygulamalı Davranış Analizi Anabilim Dalı (2014) Otizmde Uygulamalı Davranış Analizi Yüksek Lisans Programı< <http://uda.anadolu.edu.tr/>> (2014, Nisan 26).
- American Psychiatric Association (2013) *Fifth Edition of the Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5)*. <<http://www.dsm5.org>> (10 Eylül 2013).
- Armstrong, S. L., Davis, H. S., Paulson, E. J. (2011). The subjectivity problem: Improving triangulation approaches in metaphor analysis studies. *International Journal of Qualitative Methods*, 10(2), 151-163.
- Barnhill, G. P., Polloway, E. A., Sumutka, B. M. (2011). A survey of personel preparation practices in autism spectrum disorders. Focus on Autism and Other Developmental Disabilities, 26(2), 75-86. Doi: 10.1177/1088357610378292.
- Başaran, I. (2001). Özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çalışma koşulları. *Ege Eğitim Dergisi*, 1(1), 41-53.
- Baxter, P., Jack, S. (2008). Qualitative case study methodology: Study design and implementation for novice researcher. *The Qualitative Report*, 13(4), 544-559.
- Berry, A. B., Petrin, R. A., Gravelle, M. L., Farmer, T. W. (2011). Issues in special education teacher recruitment, retention, and Professional development: Considerations in supporting rural teachers. *Rural Special Education Quarterly*, 30(4), 3-11.
- Billingsley, B. S. (2004). Special education teacher retention and attrition: A critical analysis of the research literature. *The Journal of Special Education*, 38(1), 39-55.
- Billingsley, B., Israel, M., Smith, S. (2011). Supporting new special education teachers. *Teaching Exceptional Children*, 43(5), 20-29.
- Bogdan, C. R., Biklen, K. S. (1998). *Qualitative research for education research*. Boston: Jossey-Bass Publishers.
- Boyer, L., Lee, C. (2001). Converting challenge to success: Supporting a new teacher of students with autism. *The Journal of Special Education*, 35(2), 75-83.
- Brantlinger, E., Jimenez, R., Klingner, J., Pugach, M., Richardson, V. (2005). Qualitative studies in special education. *Exceptional Children*, 71(2), 195-207.
- Brownell, M. T., Sindelar, P. T., Theresa Kiely, M., Danielson, L.C. (2010). Special education te-

- acher quality and preparation: Exposing foundations, constructing a new model. *Exceptional Children*, 76(3), 357-377.
- Cavkaytar, A. (2008). Özel eğitime gereksinimi olan çocuklar ve özel eğitim. İ. H. Diken (Ed.). *Özel eğitime gereksinimi olan çocuklar ve özel eğitim içinde*, (s. 3-27). Ankara: Pegem Akademi.
- Chowdhury, U. (2009). Autistic Spectrum Disorders: Assessment and Intervention in Children and Adolescents. *British Journal of Medical Practitioners*, 2(4), 15-19.
- Constable, S., Grosi, B., Moniz, A., Ryan, L. (2013). Meeting the common core standards for students with autism: The challenge for educators. *Teaching Exceptional Children*, 45(3), 6-13.
- Creswell, W. J. (2005). *Educational research*. Upper Saddle River, N.J.: Pearson.
- Dawson, G. (2008). Early behavioral intervention, brain plasticity, and the prevention of autism spectrum disorder. *Development and Psychopathology*, 20, 775-803.
- Dillenburger, K., Keenan, M., Doherty, A., Byrne, T., Gallagher, S. (2010). Living with diagnosed with autistic disorder: Parental and Professional views. *British Journal of Special Education*, 37(1), 13-23. doi: 10.1111/j.1467-8578.2010.00455x.
- Eikeseth, S. (2010). Examination of qualifications required of an EIBI Professional, *European Journal of Behavior Analysis*, 2(11), 239-246.
- Ergenekon, Y. (2005). *İşe yeni başlayan zihin özürlüler öğretmenlerinin mesleki sorunlarının belirlenmesi ve bu sorunları gidermeye yönelik önerilerin geliştirilmesi* (No.1622). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ergül, C., Baydık, B., Demir, Ş. (2013). Özel eğitim öğretmen adaylarının ve öğretmenlerinin zihin engelliler öğretmenliği lisans programı yeterliklerine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(1), 499-522.
- Girgin, G., Baysal, B., (2005). Tükenmişlik sendromuna bir örnek: Zihinsel engelli öğrencilere eğitim veren öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 4(4), 172-187
- Güleç-Aslan, Y. (2013). A Training Programme for a Teacher Working with a Student with ASD: An Action Research. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. Advance online publication. doi: 10.12738/estp.2013.4.1738.
- Helps, S., Newsom-Davis, I. C., Callias, M. (1999). Autism: The teacher's view. *Autism*, 3(3), 287-298.
- Hendricks, D. (2011). Special education teachers serving students with autism: A descriptive study of the characteristics and self-reported knowledge and practices employed. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 35, 37-50.
- Kaff, M. S. (2004). Multitasking is multitasking: Why special educators are leaving the field. *Preventing School Failure*, 40(2), 10-17.
- Kırcaali-İftar, G. ve Tekin-İftar, E. (2012). Otizm spektrum bozukluklarına yönelik program örnekleri. E. Tekin (Ed.). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri içinde*, (s. 239-265). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Klintwall, L., Eikeseth, S. (2012). Number and controllability of reinforcers as predictors of individual outcome for children with autism receiving early and intensive behavioral intervention: A preliminary study. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 6, 493-499.

- Kodal, B. (2006). Eskişehir ilinde otistik çocuklarla çalışan özel eğitim öğretmenlerinin yaşadıkları sorunlar ve sorunların çözümüne ilişkin görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Lerman, D. C., Vorndran, C. M., Addison, L., Kuhn, S. C. (2004). Preparing teachers in evidence-based practices for young children with autism. *School Psychology Review*, 33(4), 510-526.
- Lian, W. B., Ho, S.K.Y., Choo, S.H.T., Chan, D.K.L., Yeo, C. L., Ho, L. Y. (2008). Pre-school teachers' knowledge, attitudes and practices on childhood developmental and behavioral disorders in Singapore. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 44(4), 187-194. Doi: 10.1111/j.1440-1754.2007.01231.x.
- Lovaas, O. I. (2003). *Teaching individuals with developmentay delays: Basic intervention techniques*. Austin, Texas: Pro-Ed.
- Ludlow, B. L., Keramidis, C. G., Landers, E. J. (2007). Project Stars: Using desktop conferencing to prepare autism specialist at a distance. *Rural Special Education Quarterly*, 26(4), 27-35.
- Major, A. E. (2012). Job design for special education teachers. *Current Issues in Education*, 15 (2), 1-8.
- Marder, T. J., deBettencourt, L.U. (2012). Using a hybrid model to prepare special educators to teach students identified with ASD. *Rural Special Education Quarterly*, 31(3), 12-19.
- Mehrenberg, R. L. (2013). Red tape and gren teachers: The impact of paperwork onnovice special education teachers. *International Journal of Special Education*, 28(1), 1-9.
- Merriam-Webster Online Dictionary (2014) Dictionary. <<http://www.merriam-webster.com/dictionary/experience>> (2014, Nisan 22).
- Özyürek, M. (2008). Nitelikli öğretmen yetiştirmede sorunlar ve çözümler: Özel eğitim örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 189-226.
- Scheurmann, B., Webber, J. (2002). *Autism teaching does make a difference*. Canada: Wadsworth Group.
- Scheuermann, B., Webber, J., Boutot, E. A., Goodwin, M. (2003). Problems with personel preparation in autism spectrum disorders. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 18(3), 197-206. doi:10.1177/10883576030180030801.
- Simpson, L. R. (2004). Finding effective intervention and personel preparation practices for students with autism spectrum disorders. *Exceptional Children*, 70(2), 135-144.
- Slippery Rock University (2014) Graduate Degrees in Special Education <<https://www.sru.edu/academics/enrollment/graduate/Pages/SpecialEdMasters.aspx>> (2014, Nisan 26).
- Smith, J. A., Osborn, M. (2004). Interpretative phenomenological analysis. J. A. Smith (Ed.), *Qualitative psychology: A practical guide to research methods* (51-80). London: Sage.
- Syriopoulou-Delli, C. K., Cassimos, D. C., Tripsianis, G. I., Polychronopoulou, S. A. (2012). Teachers' perceptions regarding the management of children with autism spectrum disorders. *Journal of Autism Developmental Disorders*, 42, 755-768.
- Şahin, F., Şahin, D. (2012). Engelli bireylerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyinin belirlenmesi. *Öğretmen Eğitimi ve Eğitimcileri Dergisi*, 1(2), 275-294.

- TDK (2014) Sözlükler. <www.tdk.gov.tr> (2014, Nisan 22).
- Tekin, E. ve Kircaali-İftar, G. (2001). *Özel eğitimde yanlışsız öğretim yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- United Nations (2008) General Assembly. <http://www.un.org> (10 Eylül 2013).
- University of Missouri (2014) Autism Master of Education Degree <http://education.missouri.edu/SPED/program_areas_new/Autism_Program/autism_med.php> (2014, Nisan 26).
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Gözden geçirilmiş 2. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zarafshan, H., Ahmadi, F., Arsalani, A. (2013). Job burnout among Iranian elementary school teachers of students with autism: A comparative study. *Iranian J. Psychiatry*, 8(1), 20-27.
- Teşekkür: Yazar, katılımcılara, Hande Cihan'a, Damla Altın'a, Fidan Özbey'e, Canan Sola-Özgüç'e, Uğur Yassıbaş'a, Oktay Taymaz San'ya, Ebru Çelik'e, Yasemin Şener'e, Kezban Dündar'a, İbrahim Çetin'e ve Çağrı Çördük'e teşekkürlerini sunar. Çalışma, "Otizm Alanında Staj Yapan Öğrencilerin Deneyimlerine İlişkin Metaforları" başlıklı bildiri olarak Abant İzzet Baysal Üniversitesi 23. Ulusal Özel Eğitim Kongre'sinde sunulmuştur.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction : *The teachers working in the field of ASD may encounter difficulties in their jobs. As a result, their vocational lives may turn into a tiresome process. This is about the responsibility brought by working with the students diagnosed with ASD, who have serious problems, besides the work overload of the field of special education. In addition, if a teacher has been graduated from the department of teaching of the mentally disabled or another branch teaching department, and does not have enough knowledge in the field of ASD– which requires specialization –, this teacher may experience burnout and become unwilling to retention in the field of ASD or special education (Berry Petrin, Gravelle, & Farmer, 2011; Billingsley, 2004; Constable, Grosi, Moniz, & Ryan, 2013; Major, 2012; Scheuermann, Webber, Boutot, & Goodwin, 2003; Zarafshan, Ahmadi, & Arsalani, 2013). In this regard, it is necessary to examine the experiences of teachers working in the ASD as well as those of preservice teachers, and to take measures in order to fulfill the need for qualified teachers. The research on this subject shows that the educators working in the field of ASD need training on ASD (Dillenburger, Keenan, Doherty, Byrne, & Gallagher, 2010; Helps, Newsom-Davis, & Callias, 1999; Hendricks, 2011; Lian, Ho, Choo, Chan, Yeo, & Ho, 2008; Syriopoulou-Delli, Cassimos, Tripsianis, & Polychronopoulou, 2012). The present study examined the experiences and perceptions of preservice teachers of students with mental retardation doing internship at a school where students with ASD received education.*

Method: *This research was carried out through phenomenologic method which explores the underlying meaning of life experiences. (Smith & Osborn, 2004; Yıldırım & Şimşek, 2005).*

Participants: *Participants were the seniors at the Teacher Training Program in Mental Retardation Special Education Department.*

Data collection process and analysis : *For the phenomenological research, the process of collecting data involves interviews, and metaphors to understand the experiences and perceptions of preservice teachers (Smith & Osborn, 2004; Yıldırım & Şimşek, 2005). Data were analyzed through inductive technique. All data were organized and reviewed repeatedly to determine categories and themes. After the constitution of themes, data were structured thematically. Finally all the themes have been identified, arranged and reported. (Bogdan ve Biklen, 1998; Yıldırım ve Şimşek, 2005):*

Findings: The Difficulties of Working in the Field of ASD: The participants listed the difficulties of working in the field of ASD as the behavioral problems of students (“the most difficult issue is the behavioral problems”) and the social and communication problems of students (“one of the biggest difficulties of working in the field of autism is that students have difficulty in establishing a communication. I feel as if I was talking to myself all the time”). In addition, the participants told that it was difficult to transfer theoretical knowledge into practice.

The Positive Aspects of Working in the Field of ASD: The participants told that working in the ASD had some positive aspects. The participants emphasized that seeing the progress of their students and the happiness of the families of their students made them very happy with the following statements: “We become very happy when we give children the things we aim for. This is enough for us”.

Vocational Career in the Field of ASD: Some of the participants stated that they would continue their careers in that field. While the participants stated their opinions on this subject, they highlighted the need for qualified teachers in the field of ASD and the importance of gaining experience. Some statements are as follows: “I would like to, because working with these children is different from working with other children. They have a completely different world. However, the people who are knowledgeable about the subject should continue in this field”. Some other participants said that they would like to gain experience in different fields, too, but they did not have any definite decision because they did not find themselves professionally competent in ASD.

Metaphors Related to ASD and Working in the Field of ASD: The participants described ASD with metaphors. By using the metaphors, the participants described ASD under the themes of “a different world” (“autism is like a mysterious adventure. Because; I cannot predict what they will do.”) and “shaping and cultivating a living thing” (“I think autism is similar to the production of bamboo tree by Chinese people. They plant the bamboo tree and deal with everything about it. The tree grows height suddenly five years later. This is true for these children, too. One should be patient”). By using the metaphors, the participants described working in the field of ASD under the themes of “cultivating a living thing” (“working in the field of ASD is similar to growing a flower. It is like a seed. You plant the seed. It won’t grow, but rot if you do not water it. The knowledge of the child will rot if we do not provide him/her with knowledge. We should support, water, and care him/her”), “an effort with an unclear end” (“it is like a long way, but it is a way with an unclear end. This is because; we cannot know the end point of the way. Continuous education is needed”), and “a new world” (“working in this field is like discovering a new world. Because; it introduces many different things from a wide range of perspectives. It has changed my life”).

Suggestions Concerning the Field of ASD : The participants put forward the following suggestions: Applied and theoretic trainings specific to the ASD should be provided; teacher-parent cooperation should be ensured and social awareness should be raised.

Discussion: According to the findings about the theme of difficulties of working in the field of ASD, in which the experiences of the preservice teachers were examined, demonstrated that they had difficulties in working in the field of ASD. The participants regarded the most challenging aspects of the field as the behavioral, social and communication problems of students. These are the most fundamental problems of these individuals (Lovaas, 2003). The fact that the participants had difficulties on these subjects may be about this situation, as indicated by the studies in the literature (e.g. Helps et al., 1999). Moreover, the professional inexperience of the participants and their graduation from the department of teaching of the mentally disabled may have led to some problems (e.g. Boyer & Lee, 2001). Another finding about the positive aspects of working in the field of ASD reveals the positive experiences of the participants in consistence with the literature (e.g. Al-Shammari, 2006). It is seen that some of the participants plan to continue in the field of ASD. The positive aspects of ASD may have caused teachers to want to continue their professional lives in the field they were fond of. As a matter of fact, loving the field of special education may have an influence on making a career and retention plan in the field of ASD (e.g. Al-Shammari, 2006). In consideration of the above-mentioned findings, relevant institutions may conduct activities for training teachers. Furthermore, studies based on quantitative research methods may be conducted, too.